

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Yüz otuz altıncı İçtima

29.12.1337 Perşembe

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	233:234	4. — Bolu Mebusu Şükrü Beyin, Arazi Kanununun 20 nei maddesine müzeyyel kanun teklifi (2/414)	234
2. — Âzayı kıram muamelâtı	234,236,252	5. — Canik Mebusu Şükrü Beyin, Kibrit ve sigara kâğıdı İstihlâk resimlerinin sureti cıbayetine dair kanun teklifi (2/412)	234
1. — Mebuslardan bâzılarına izin verilmesine dair Divanı Riyaset kararı	234	4. — Tezkereler	242,246
2. — Meclis Birinci Reisvekilliği için intihap. (Konya Mebusu Musa Kâzım Efendinin Meclis Birinci Reisvekilliğine intihabı)	236,241	1. — Ergani Mebusu Sırrı Beyle arkadaşlarının, Çemişgezek - Elâziz yolunun tamir ettirilmesine dair temenni takririne cevaben Nafia Vekâletinden mevрут tezkerere	242:243
3. — Malta'dan avdet etmiş olan Mersin Mebusu Cemal Paşanın Meclise takdimi	236:237	2. — Kocgiri hâdisesiyle alâkadar eşhasa ait evrakın Sivas Müddeiumumiliğine tevdi edildiğine ve Samsun tahkikatına iştirak etmekte mazur olduklarına dair Kocgiri Heyeti Tahkikiyesinden mevрут telgraf	246
4. — Müdafaai Milliye Vekâleti elindeki hayvanlardan telef olanlar hakkında tahkikat icra edecek olan heyetin intihabı	252	3. — Heyetçe muamelâtı mütakıbe ile iştigal edileceğine dair Kocgiri Heyeti Tahkikiyesinden mevрут telgraf	246:247
3. — Teklifler	234	5. — Takrirler	237
1. — Lâzistan Mebusu Esad Beyin, Karadeniz sahiline hariçten ithal edilecek hububat ve dakikin muvakkaten Gümrük Resminden istisnasına dair kanun teklifi (2/411)	234	1. — Van Mebusu Haydar Beyle Lâzistan Mebusu Esad Beyin, Ankara'ya gelen Ukrayna Heyetine Mecliste alenen beyanı teşekkür edilmesine dair takriri	237
2. — Kütahya Mebusu Cemil Beyin, Yozgad Sancağı namının asıl Türkçe ismi olan (Bozok) tesmiyesine dair kanun teklifi (2/415)	234	6. — Muhtelif evrak	235
3. — Biga Mebusu Mehmed Beyin, Ankara'da bir şöför mektebi küşadına dair kanun teklifi (2/413)	234	1. — Adana'nın istirdadı münasebe-	

tiyle Kulb Kaymakamlığından mevрут
tebrik telgrafı 235

7. — Sualler, cevaplar 235,237,243,247,252

1. — Van Mebusu Hasan Sıddık Beyin,
Zeylânderesi nahiyesinden alınan ağnam
hakkında Dahiliye Vekâletinden sual
takriri 235

2. — Erzurum Mebusu Salih Efendi-
nin, Evkafı Celâliye, Bayramiye ve Bek-
taşiyeden niçin hesap aranmadığına, mer-
kez ve mülhakattaki kadro yolsuzluğuna,
Umuru Şer'îye ve Evkaf işlerinden iki
seneden beri Meclisin haberdar edilmedi-
ğine ve Şer'îye Vekâleti muamelâtında
yenilik görülmediğine dair Şer'îye Vekâ-
letinden sual takriri 235

3. — İzmit Mebusu Sırrı Beyin, Yu-
nan askeri tarafından tahribedilmiş olan
İzmit livasının imarı için ne gibi tedbir
düşünüldüğüne dair suali ve Dahiliye
Vekili Ali Fethi Beyin şifahi cevabı 237:238,
238:241,241:242

4. — İzmit Mebusu Sırrı Beyin, Ana-
dolu için yapılan Rum - Pontus propa-
gandası hakkındaki sualine Dahiliye Ve-
kili Ali Fethi Beyin şifahi cevabı 238:241,241:
242

5. — Bayezid Mebusu Şevket Beyin,
kendisini soyan eşkiyaya, Kağızman kay-
makamlığına tâyin edilen Bayezid muha-
sebecisi Bekir Sıdkı Efendi ve Bayezid
tahrirat müdürlüğüne tâyin edilen 18 ya-
şındaki bir çocuğa dair Dahiliye Vekâle-
tinden sual takriri ve Dahiliye Vekili Ali
Fethi Beyin tahriri ve şifahi cevabı 243:246

6. — Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Beyin,
tüccardan Ali Rıza ve Hacı Eyüb efendi-
leri tevkif ettiren Ereğli Ahzı Asker Şube
Reisi hakkında ne muamele yapıldığına
dair suali ve Dahiliye Vekili Ali Fethi Be-
yin şifahi cevabı 247

7. — Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Beyin,
Bartın Kaymakamı hakkındaki suali ve
Dahiliye Vekili Ali Fethi Beyin şifahi ce-
vabı 247:248

8. — Ergani Mebusu Emin Beyin, Da-
hiliye müsteşarı Hamid ve idarei mahal-
liye müdürü Münir beylere verilen har-
ciraalara dair sualine Dahiliye Vekili Ali

Fethi Beyin şifahi cevabı 248

9. — Dersim Mebusu Hasan Hayri Bey-
le arkadaşlarının, Elâziz Valii Sabıkı Ab-
dülkadir Beyle Jandarma Alay Kumandanı
Hamdi Bey hakkında Dahiliye Vekâletinden
sekiz maddelik suali 248:250

10. — Diyarbekir Mebusu Zülfü Beyin,
Hapsaneler hakkındaki sualine Dahiliye
Vekili Ali Fethi Beyin şifahi cevabı 250:251

11. — Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Be-
yin, Ankara Vilâyetine ve Belediyesine
dair sualine Dahiliye Vekili Ali Fethi Be-
yin şifahi cevabı 252:259

12. — Ertuğrul Mebusu Necib Beyin,
Ankara şehrinin temizliğine dair sualine
Dahiliye Vekili Fethi Beyin şifahi cevabı 252:
259

8. — Mazbatalar 236

1. — Konya hâdisei isyanıyesine işti-
rakinden dolayı hiyaneti vataniyeden mah-
kûm Konya'nın Babıaksaray mahallesin-
den Ekmekçi Hüseyinoğlu Seyid hakkında
Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encü-
meni mazbatası 236

2. — Hiyaneti vataniyeden üç sene müd-
detle küreğe mahkûm Akseki'nin Gödene
karyesinden Mehmed Nuri hakkında Ad-
liye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encüme-
ni mazbatası 236

3. — Hiyaneti vataniyeden bir buçuk
sene küreğe mahkûm Urfa'nın Kârtuş kar-
yesinden Ohanesoğlu Aboş hakkında Ad-
liye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni
mazbatası 236

4. — Hiyaneti vataniyeden mahkûm İsp-
artalı İstavri ve rüfekası hakkında Ad-
liye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encü-
meni mazbatası 236

5. — Hiyaneti vataniyeden mahkûm
Aksaray'da İskil karyesinden Hacı Receb
ve rüfekası hakkında Adliye Vekâleti tez-
keresi ve Adliye Encümeni mazbatası 236

6. — Hiyaneti vataniyeden yedi sene
küreğe mahkûm Ali Çavuş hakkında Ad-
liye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encü-
meni mazbatası 236

7. — Akşehir hâdisei isyanıyesinden do-
layı on bir sene hapse mahkûm Reis kar-
yesinden Alioğlu Nuri ve dokuz arkadaşı

	Sayfa	Sayfa
hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi, ve Adliye Encümeni mazbatası	236	236
8. — Hiyaneti vataniyeden bir sene hapse mahkûm Müezzinzade Bekir Efendi hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası	236	236
9. — Hiyaneti vataniyeden mahkûm Hasıboğlu İbrahim ve rüfekası hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası	236	236
10. — Hiyaneti vataniyeden üç sene küreğe mahkûm Koçarlı nahiyesinin Geduşlu karyesinden Deştban Halil hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası	236	236
11. — Hiyaneti vataniyeden mahkûm Akbaş mahallesinden Emir'in Ahmed ve rüfekası hakkında Adliye Vekâleti tezke-		
resi ve Adliye Encümeni mazbatası		236
12. — Hiyaneti vataniyeden birer buçuk seneye mahkûm Söke'de Hancı Yanako ve Erselo hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası		236
13. — Hiyaneti vataniyeden mahkûm Urfalı Şaban (Şabo) bin Ahmed hakkındaki Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası		236
9. — Müzakere edilen maddeler		259
1. — Bolu Mebusu Şükrü Beyin, İdarei Umumiyei Vilâyat Kanununun 67 nei maddesinin son fıkrasıyla 68 nei maddesinde gösterilen mukarreratın Memurin Muhakemat Encümeni tarafından rüyet edilmesine dair kanun teklifi ve Dahiliye Encümeni mazbatası		259 : 261

BİRİNCİ CELSE

Açılma saati : 1,45 sonra

REİS — Reisisani Doktor Adnan Beyefendi

KATIPLER : Ziya Hurşid Bey (Lâzistan), Âtîf Bey (Kayseri)

REİS — Celseyi açıyorum. Zaptı sabık hulâsası okunacak.
Okundu.

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci celse

Birinci Reisvekili Hasan Fehmi Beyefendinin tahtı Riyasetlerinde bilinikat zaptı sabık hulâsası kıraat ve tashiha kabul olundu.

Kütahya Mebusu Cemil Beyin, Üzerinde estihai memnua çıkan eşhastan cezayı nakdi ahzine ve kış mevsiminde devairden öğle tatillerinin ilgasına dair teklifleriyle,

Gazianteb Mebusu Abdurrahman Lâmi Efendinin, Anteb sancağı evkaf umuruna dair teklifi Lâyiha Encümenine havale olundu.

Koçgiri Heyeti Tahkikiyesinden mevрут telgraf kıraat edildi.

Diyarbakir Mebusu Kadri Beyin, Ankara'da şehir postası tesisine dair takriri, mütalâası alınmak üzere Dâhiliye Vekâletine,

Erzincan Mebusu Hüseyin Beyin, Tercan - Erzincan - Sivas şosesinin tamirine dair takriri Nafia Vekâletine havale olundu.

Sıhhiye Vekâleti için ikinci defa intihap yapıldı.

Maarif Vekâletindeki muamelâtı tetkik edecek heyetin şubelerden intihabına karar verildi.

Bilâhara Birinci Reisvekili Hasan Fehmi Beyefendinin ahvali sıhhiyesine binaen Reisvekilliğinden istifasına dair takriri kıraat olunarak teneffüs için Celse tatil olundu.

İkinci Celse

İkinci Reisvekili Faik Beyefendinin tahtı Riyasetlerinde bilinikat Sıhhiye Vekâleti için yapılan ikinci intihapta hiçbir zatın ekseriyeti

mutlakayı ihraz edememesinden üçüncü defa intihap icra edildi.

Anadolu'da kuvvetli bir telsiz telgraf istasyonu tesisi için Posta ve Telgraf Müdüriyeti Umumiyesi bütçesine yüz yirmi bin lira ilâvesine dair olan lâyiha kanuniye müstaceliyet kararıyla ruznameye alınarak bilmüzakere encümenin teklifi üzerine tahsisatın yüz bin liraya tenzili tasvip ve diğer maddeleri aynen kabul ve heyeti umumiyesi tâyini esami ile reye vaz'olundu.

Sihhiye Vekâleti için yapılan üçüncü intihapta Sinob Mebusu Doktor Rıza Nur Beyin 116 reyle intihabedilmiş olduğu tebliğ olunarak celsei hafiyeye geçildi.

Üçüncü celse hafidir

Dördüncü celse

Adnan Beyefendinin tahtı Riyasetlerinde bilinikak Telsiz telgraf hakkındaki Kanunu dört müstenkif ve sekiz redde karşı (164) reyle kabul olduğu bittebliğ içtimaa nihayet verildi.

Reisisani	Kâtip	Kâtip
Dr. Adnan	Ziya Hürşid	Haydar

REİS — Zaptı sabık hulâsası hakkında mütalâa var mı? (Yok sesleri) Zaptı sabık hulâsası kabul olundu.

3. — TEKLİFLER

1. — *Lâzistan Mebusu Esad Beyin, Karadeniz sahiline hariçten ithal edilecek hububat ve dakikin muvakkaten Gümrük Resminden istisnası hakkında kanun teklifi (2/411)*

REİS — Lâzistan Mebusu Esad Beyin, Karadeniz sahiline ithal edilecek hububat ve dakikin Gümrük Resminden istisnasına dair olan teklifini Lâyiha Encümenine havale ediyoruz.

2. — *Kütahya Mebusu Cemil Beyin, Yozgad sancağı namının asıl Türkçe ismi olan (Bozok) tesmiyesine dair kanun teklifi (2/415)*

REİS — Kütahya Mebusu Cemil Beyin, Yozgad sancağının (Bozok) tesmiyesine dair teklifi var. Bunu da Lâyiha Encümenine gönderiyoruz.

3. — *Biga Mebusu Mehmed Beyin, Anka-*

ra'da bir şoför mektebi küşadına dair kanun teklifi (2/413)

REİS — Biga Mebusu Mehmed Beyin, Şoför Mektebi küşadına dair teklifi vardır. Lâyiha Encümenine gönderiyoruz.

4. — *Bolu Mebusu Şükrü Beyin, Arazi Kanununun 20 nci maddesine müzeyyel kanun teklifi (2/414)*

REİS — Bolu Mebusu Şükrü Beyin, Arazi Kanununun 20 nci maddesine zeyledilmek üzere bir madde kanuniyesi var. onu da Lâyiha Encümenine gönderiyoruz.

5. — *Canik Mebusu Şükrü Beyin, Kıbrıt ve sigara kâğıdı İstihlâk resimlerinin sureti eibügetine dair kanun teklifi (2/416)*

REİS — Canik Mebusu Şükrü Beyin, Kıbrıt ve Sigara Kâğıdı Resminin sureti tahsili hakkındaki teklifini Lâyiha Encümenine gönderiyoruz ve buna dair başka kanun lâyihaları da vardır. Onları da birleştiriyoruz.

2. — ÂZAYİ KİRAM MUAMELÂTI

1. — *Mebuslardan bâzılarına izin verilmesine dair Divanı Riyaset Kararı*

REİS — Efendim, Divanı Riyasetin bir kararı vardır.

Heyeti Umumiyye

Âtide isimleri muharrer zevata mazeretlerine mebni hizalarında gösterildiği miktarda mezuniyet itası Divanı Riyasetçe tensibedilmiş olmakla Heyeti Umumiyenin nazarı tasvibine arz olunur, efendim.

Büyük Millet Meclisi Reisisanisi
Dr. Adnan

REİS — Necati Bey (Erzurum)'un rahatsızlığına binaen, tabip raporuna müstenit, altı ay mezuniyetini kabul buyuranlar lütfen ellerini kaldırsınlar. Kabul edilmiştir.

Haşim Bey (Çorum)'un Şubat gagesine kadar mezuniyetini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar. Kabul edilmiştir.

Hilmi Efendi (Niğde)'nin Şubat gagesine kadar mezuniyetini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar. Kabul edilmiştir.

6. — MUHTELİF EVRAK

1. — *Adana'nın istirdadı münasebetiyle Kulb Kaymakamlığından mevrut tebrik telgrafı*

REİS — Efendim; Adana'nın istirdadından dolayı Kulb Kaymakamlığından mevrut tebrik telgrafı vardır. Tensip buyurursanız Divanı Riyaset icabeden cevabı yazsın.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Adana gibi bir yerden gelen telgrafın okunmasını rica ederim.

REİS — Efendim; Adana'dan değildir... (Kulb'dan) geliyor.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Nereden gelirse gelsin.

7. — SUALLER, CEVAPLAR

1. — *Van Mebusu Hasan Sıddık Beyin, Zeylânderesi nahiyesinden alınan ağnam hakkında Dahiliye Vekâletinden sual tahriri*

REİS — Vanu Mebusu Hasan Sıddık Beyin Zeylânderesi'nden alınan ağnam hakkında Dahiliye Vekâletinden sual tahriri var. Onu Dahiliye Vekâletine gönderiyoruz.

2. — *Erzurum Mebusu Salih Efendinin, Evkafı Celâliye, Bayramiye ve Bektâşiyeden ne için hesap aranmadığına, merkez ve mülhakatta kadro yolsuzluğuna, Umuru Şer'iyeye ve Evkaf işlerinden iki seneden beri Meclisin haberdar edilmediğine ve Şer'iyeye Vekâleti muamelâtında yenilik görülmediğine dair Şer'iyeye Vekâletinden sual tahriri*

REİS — Erzurum Mebusu Salih Efendinin, Şer'iyeye Vekâletinden dört maddelik istizah tahriri vardır. Okunacak.

26 Kânunuevvel 1337

B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Umuru Şer'iyeye Vekili Beyefendiden bervechi zir mevaddın istizahının kabulünü teklif ederim.

Madde 1. — Harb Vergisi Kanununun 1 nei maddesi mucibince bilûmum müstesna evkaf varidatından yüzde üç Harb Vergisi alınması ve bu varidatın Hazinei Evkafca bittahsil muntazaman Maliyeye teslimi ahkâmı kanuniyeden iken Celâliye, Bayramiye, Bektâşiye evkafın-

dan ne için hesap aranılmamıştır? Ve Evkaf Müdürü Umumisi neden bu hesabın rüyetinden men edilmiştir?

Madde 2. — Merkez ve mülhakatında Darülhilâfetü'laliye ve medarisi ilmiyede Müdürü Umumi Hasan Efendi bilâmusabaka ve yolsuz yaptığı kadrodaki haksızlığın tamiri hakkında vekâleti müşarinüleyha, neden ve niçin sükûtu ihtiyar eylemiştir?

Madde 3. — Umuru Şer'iyeye ve Evkaf dairelerindeki olan işlerden iki seneden beri Meclis haberdar edilmediğindeki ve göz önündeki vakıfların harabiyeti hakkında esbabların beyanı.

Madde 4. — Büyük Millet Meclisi Hükümetinin muhtevi olduğu vekâletlerin her birisinde az - çok bir yenilik, bir faaliyet bulunduğu halde Umuru Şer'iyeye Vekâleti neden ve niçin vakitini muhafazakârlıkla geçirdiğinin beyanını teklif eyleyim.

Erzurum Mebusu,
Salih

REİS — İstizah tahririni kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar. (Anlaşılmadı) Kabul etmeyenler lütfen ellerini kaldırsınlar. Kabul edilmedi.

SALİH Ef. (Erzurum) — Reis Bey, müsaade buyurunuz.

REİS — Mesele bitti. Ne söyleyeceksiniz?

SALİH Ef. (Erzurum) — Yedimde mesuliyeti icabettirecek evrak vardır ve bu doğrudan doğruya Maliyeye taallük eden bir meseledir. Bu bir hakıtır. Yalnız Heyeti Aliyenize evvelce verilen yolsuz muameleyi okuyayım.

REİS — Salih Efendi beni dinleyin rica ederim. Öyle olmaz. Sual tahriri veriniz.

SALİH Ef. (Erzurum) — Sual tahririne kalbediyorum efendim.

REİS — Pekâlâ sual olarak gönderiyoruz.

MUSTAFA B. (Tokad) — Efendim mademki yolsuz muamele var, izah edilsin.

REİS — Mustafa Bey, intizamı ihlâl etmeyiniz.

MUSTAFA B. (Tokad) — Mademki yolsuz muamele vardır, niçin göz yumuyorsunuz? Her bir yolsuzluğa göz yuma yuma bu hale geldik. Biz buraya iş yapmak için geldik.

8. — MAZBATALAR

1. — *Konya hâdisei isyanıyesine iştirakten dolayı hiyaneti vataniyeden mahkûm Konya'nın Babıksaray mahallesinden ekmeççi Hüseyinoğlu Seyid hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

2. — *Hiyaneti vataniyeden üç sene müddetle küreğe mahkûm Akseki'nin Gödene karyesinden Mehmed Nuri hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

3. — *Hiyaneti vataniyeden bir buçuk sene küreğe mahkûm Urfa'nın Kârtuş karyesinden Ohanesoğlu Abuş hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

4. — *Hiyaneti vataniyeden mahkûm İsparta'lı İstavri ve rüfekası hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

5. — *Hiyaneti vataniyeden mahkûm Aksaray'da İspir karyesinden Hacı Receb ve rüfekası hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

6. — *Hiyaneti vataniyeden yedi sene küreğe mahkûm Ali Çavuş hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

7. — *Aksehir hâdisei isyanıyesinden dolayı on bir sene hapse mahkûm Reis karyesinden Alioğlu Nuri ve dokuz arkadaşı hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

8. — *Hiyaneti vataniyeden bir sene hapse mahkûm Müezzinzade Bekir Efendi hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

9. — *Hiyaneti vataniyeden mahkûm Hasiboğlu İbrahim ve rüfekası hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

10. — *Hiyaneti vataniyeden üç sene küreğe mahkûm Koçarlı nahiyesinin Geduşlu karyesinden Deştban Halil hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

11. — *Hiyaneti vataniyeden mahkûm Akbaş mahallesinden Emir'in Ahmed ve rüfekası hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

12. — *Hiyaneti vataniyeden birer buçuk se-*

neye mahkûm Söke'de Hancı Yanako ve Erselo hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası

13. — *Hiyaneti vataniyeden mahkûm Urfa'lı Şaban (Şabo) Bin Ahmed hakkında Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası*

REİS — Efendim Adliye Encümeninden çıkmış birtakım kararlar var, bunları hulâsaten arz edeceğim. Adliye Encümeni «Hiyaneti vataniye cürmünden dolayı derecatı muhtelifede mahkûm edilen Ekmeççi Seyid bin Hüseyin, Gödüş karyesinden Mehmed Nuri ve Germüş karyesinden Okânesoğlu Aboş ve İncesu'dan İstavri, İskil karyesinden Hoca Recep, Çermikten Ali Çavuş, Akşehir'den Alioğlu Nuri, Müezzinzade Bekir, Ereğli'den Hasiboğlu İbrahim, Söke'den Halil, Konya'dan Emir'in Ahmed, Söke'den Yanako, Urfa'lı Şaban (Şabo) ile rüfekasına ait evrakı hükmiye Adliye Encümenince ledettetik mahiyeti cürüm ve miktarı cezaya nazaran ahiren neşredilen Hiyaneti vataniye cezaından bir kısmının aklarına dair kanundan müstefidolacakları cihetle bermuecibi kanun ifaiyi muamele olmak üzere evrakın mahalline iadesi lüzumu tezekkür edildi» diyor. Buraya evvelce Heyeti umumiyeden havale edilmiş olduğu için Heyeti Aliyenize haber veriyoruz ve mahalline gönderiyoruz.

ALİ SÜRURİ B. (Karahisarî Şarki) — Acaba bu hükümler içinde idam ve müebbet kürek var mıdır?

REİS — Hayır efendim yok.

ŞEVKİ B. (İçel) — Reis Bey hâlâ Af Kanunu mülhakata tebliğ edilmemiştir.

2. — *Meclis Birinci Reisvekilliği için intihap*

REİS — Efendim malûmuâliniz Birinci Reisvekili Hasan Fehmi Beyin istifasından inihâl eden Birinci Reis vekâletine yeniden bir arkadaşın intihabı lâzım, zannedersem rey puslaları dağılmıştır. Şimdi esami okunacaktır.

3. — *Malta'dan avdet etmiş olan Mersin Mebusu Cemal Paşanın Meclise takdimi*

REİS — Malta'da bulunan arkadaşlarımızdan İsparta Mebusu Cemal Paşa Hazretlerinin

bugün aramızda bulunduğunu Heyeti âliyenize tebliğ ediyorum. (Alkışlar, kürsüye sadaları)

CEMAL Pş. (İsparta) — Malûmuâliniz 1336 senesi Martın 16 net günü İngilizler bizi medeniyetle pek de kabili telif olmayacak bir suretle tevkif ve Malta'ya tebidettiler. Bu tebit ve tevkifi İngilizler bir defa Heyeti mütelife namına yaptıklarını saniyen siyaseten ve idareten tevkif ve tebidettiklerini ve salisen bizi memleketimizde vukua gelecek harekâtın matekaddem ve mateahharinden mesul tutacaklarını beyanmamelele bildirdiler. Halbuki bizi Malta'da tam mânasiyle esiri harb yaptılar ve öyle hitabettiler. (Kahrolsun sesleri) Mütelifin namına esir ettik dediler. Bir suretle kurtulabilen arkadaşlarımız İtalya ve Fransa topraklarında emin melec buldular. Matekaddem ve mateahhardan mesul tutacaklarını bildirdiler. Ve 20 ay bir sual sormadan getirdiler İnebolu'ya bizi iade ettiler. Avrupa'nın lisanı ilmisi ne kadar medeniyetten, insaniyetten bahsederse etsin, tâbi oldukları dinin müessisi âlisi ne kadar onlara insanlar beynindeki, şefkatten bahsederse etsin, Avrupa hükümetinin siyaseti «Zayıfa karşı zalim, kaviye karşı mülâyimdir.» (Kahrolsun sesleri) İşte bizi kurtaran sebebin benim mübarek milletimin kuvveti ve onun Büyük Millet Meclisinin himmetidir. Arzı şükran ederim. (Alkışlar)

(Birinci Reisvekili için rey toplandı.)

5. — TAKRİRLER

1: — *Van Mebusu Haydar Beyle Lâzistan Mebusu Esad Beyin, Ankara'ya gelen Ukrayna Heyetine Mecliste alenen beyanı teşekkür edilmesine dair takriri*

REİS — Efendim, Lâzistan Mebusu Esad Beyle Van Mebusu Haydar Beyin takrirleri vardır, okunacak.

Riyaseti Celileye

Muhterem Ukrayna'nın, buraya gelen Heyeti Muhteremesinin milletimiz ve meşru davamız hakkında gösterdikleri alâkai vedatkârane ve müşfikane Mecliste bugün hazır bu-

lunmalarından bilistifade alenen beyanı teşekkür edilmesini teklif eylerim.

Van
Haydar
(Şiddetli alkışlar)

29 . XII . 1337
Lâzistan
Esad

3. — *İzmit Mebusu Sırrı Beyin, Yunan askeri tarafından tahribedilmiş olan İzmit livasının imarı için ne gibi tedbir düşünüldüğüne dair suali ve Dahiliye Vekili Ali Fethi Beyin şifahi cevabı*

REİS — Efendim İzmit Mebusu Sırrı Beyin, Dahiliye Vekâletinden bir sual takriri vardı. Buna, Dahiliye Vekâletinden tahiren cevap gelmişti. Kendileri şifahi cevap talebeymişler. Vekil Beyefendi cevap verecekler. Evvelâ takririni okuyalım.

Riyaseti Celileye

Yunan askerinin canavarca hareketleriyle çöl haline getirdikleri İzmit livasının iadeten mamuriyeti ve dağlardan avdet eden mazlûm halkın tazmini hasaratı hakkında hükümetçe ne gibi tedabire tevessül edilecektir. Şifahen Dahiliye Vekâletinden sualini teklif ediyorum.

7 Temmuz 1337

İzmit Mebusu

Sırrı

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Efendiler Yunanilerin girmiş oldukları yerlerde yaptıkları tahribat ve ahalinin ırz ve namusuna karşı yaptıkları tecavüzat, hakikaten tarif ve tasavvurun fevkindedir. Bu derece vahşet, bu derece cesaretkârane şenaahter cidden tarihte emsali nadir olan şeylerdendir. Bunların yaptıkları fecayi yalnız kendilerine munhasır değildir. Düşman ordusunun memlekete ayak basmasından istifade eden yerli Rumlar da bu düşman ordusuyla müsabaka edeceğine ahali İslâmiyeye envai mezalim ve fecayi ika etmişlerdir. O suretle ki, evvelce oralarını gören ve tanıyanlar görececek olurlarsa harabedardan ve çölden başka bir şey bulamayacaklardır. O güzel evler, o yeşil bahçeler şimdi maatteessüf bir çöl halinde ve bir kül yığından ibarettir. Yunan'lıların yaptıkları bu tahribattan kasdettikleri gaye yalnız memleketimizin istiklâl ve hürriyetini almak değil, aynı zamanda onların hayatı, iktisadiyesini de bu mezalim

tahribatıyla mahvetmek ve ahalinin maiyetine hitam vermek, onların ekmeğine nihayet vermektir. Bu gayeyi takibetmektedirler. Hayatı iktisadiyemizi mahvetmek istiyorlar. Yaptıkları tahribat yalnız maddiyata mütaallik değildir. Efendiler en mukaddes ve aziz maneviyatımıza da her fırsattan bilistifade gayet şeni bir surette tecavüz etmişlerdir. Ezcümle Ertuğrul'un Söğüt'teki merkadi mübarekini bomba ile berhava etmişlerdir. Yine Şeyh Üdebalî'nin Bilecik'teki merkadi mübarekindeki örtüleri parça parça etmişlerdir. (Kahrolsun sadaları) gerek bu türbelerde ve gerek cevamiî

mukaddesede mevcudolan Kuram azimüşşan nüshalarını tahkir olmak üzere parça, parça etmişlerdir ve ahalinin yüzlerine atmışlardır. Bunların bu suretle ahalinin en aziz mukaddesatına, onların hayatına, ekmeğine vâkı olan tecavüz ve şenaatleri cidden şayanı nefret ve âlemi medeniyet nazarında mucibi tel'in bir harekettir. Efendiler bu hususta yapmış oldukları mezalim tasavvurun fevkindedir. Şimdi arz edeceğim; istatistik yaptıkları mezalimin şimdiye kadar ancak tesbit edilebilen aksamına aittir:

Bikri iza- ledilen	Esir ve gaibolan	Cerh- edilen	Katil ve şehidedilen	İrızı het- kedilen	Emvali			
					gayrimenkule zayıyatı Lira	Emvali menkule zayıyatı Lira		
32	72	41	83	61	6 680 430	40 117 433	İzmit	kazası
86	180	47	1	330	3 325 000	47 600 000	Adapazarı	»
3	27	15	77	17	9 785 460	436 843	Karamürsel	»
20	1	42	88	8	1 339 610	2 113 510	Kandıra	»
		5	913		16 655 150	517 890	Yalova	»
51	34	1	32	114	25 817 600	1 565 164	İznik	»
192	314	151	1 194	530	63 603 250	92 350 840		

Şimdiye kadar elde ettiğimiz erkam tama-
miyle mükemmel değildir. Peyderpey malûmat
alıyoruz. Görüyorsunuz ki, efendiler bu yekûn
tüyleri ürpertecek derecededir.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Bu
yalnız İzmit'e mi aittir?

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (De-
vamla) — Evet yalnız İzmit'e aittir. Bu hara-
beleri eski haline irca ve tamir edebilmek şin-
diki halde Hükümetin elinde bulunan vasaitle
imkân haricindedir. Mamafih bir dereceye ka-
dar sefaleti tahfif etmek için malûmuâliniz ev-
velee buraya bir kanun lâyihası getirmiş oldu-
ğumuz gibi yine imaratına bir an evvel başla-
mak ve bu hususta takibedilecek yolu göster-
mek noktai nazarından da bir lâyihai kanuni-
ye kaleme alınmış ve onu Meclisi Âlinize arz et-
miştim. Zanunederim Dahiliye Encümeninde
müzakere edildi ve fikri alınmak için evvele-
mirde Muvazenei Maliye Encümenine havale
edildi. Bu kanun çıkacak olursa bir dereceye

kadar bu yaralara çaresiz olmaya çalışacak isek
de tamamiyle bu hasaratı Hükümetin vasaiti
mevdudesiyle tamir edebilmek gayrikabildir. Bu
hâsaratın ne suretle tamiri cihetine gidilece-
ğinin sualde olduğu gibi Hariciye Vekâletinden
de buna cevap verilmesi iktiza eder. Söyliye-
ceklerim bukadardır. Eğer arzu ederseniz Pon-
tus hakkında da söyliyeyim.

OSMAN B. (Lâzistan) — Reis Bey bir keli-
me arz etmekliğime müsaade buyrulur mu?

REİS — Efendim sizden evvel sual sahibi
söyliyeceklerdir.

4. — *İzmit Mebusu Sırrı Beyin, Anadolu için
yapılan Rum - Pontus propagandası hakkında
sual tahriri ve Dahiliye Vekili Ali Fethi Beyin
şifahi cevabı*

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İs-
tanbul) — Efendim İzmit Mebusu Sırrı Beyfen-
dinin Pontus meselesi hakkında da bir sual takri-

ri vardır. Müsaade buyursanız ona da cevap ve tafsilât vereyim. Sual şu şekildedir:

(İzmit Mebusu Sırrı Beyin sual takriri tekrar okundu.) Efendiler Dahiliye Vekâleti bu Pontos namı altında yapılmış olan birçok fecâyî ve mezalimin ve İslâmlara vâkı olan tecavüzatın mahiyetini burada müzakere etmeyi muvafık görmektedir.

Malûmuâliniz Harbi Umumi ilân olunduğu zaman düşmanlarımızın dâhilde bulunan Rum-lara ve bilhassa aksamı sahiliyemizde bulunan ahaliî Hıristiyanıyeye, memleketi parçalamak için her türlü teşvik ve terğibi ile onlara her suretle muavenet ettikleri malûmunuzdur. Harb ilân olunduktan ve Seferberlik yapıldıktan sonra bilhassa Karadeniz savahilindeki Rumlar bu düşmanlarımızdan aldıkları kuvvete istinaden çeteler teşkil etmeye başlamışlar ve birtakım ihtilâl teşkilâtı vücuda getirmişler, casus teşkilâtı vücuda getirmeye başlamışlardır ve ordumuzdaki efrat birer birer firar etmeye ve bir kısmı düşman ordusuna iltihak etmeye başlamıştır. Çar orduları Vilâyatı Şarkiyemizi istilâ edip Trabzon'a kadar takarrübettikleri zamanlarda bu teşkilât-tan istifade ederek ve kaçak suretiyle cephan ve esliha ithal ederek, bunlarla teslih ettiği çeteleri memleket dâhilindeki ordumuza karşı sevk etmiş ve bu suretle düşmanla çarpışmakta olan ordumuzun arkasını çetelerle tehdiylemeye başlamıştı. Bu teşkilât o kadar ileri gitti ki, yavaş yavaş bu işlerin içinde bulunanlar memleketini-zin bir kısmını parçalıyarak Pontus namıyla ayrı bir Hükümet teşkili hülyasına daldılar. Mütareke ilân olunduktan sonra bu hayal büsbütün kuvvet buldu ve başta İstanbul Patrikhanesi olmak üzere derhal bu teşkilâta germi verilerek, bu hükümete vücut vermek için Avrupa'ya birtakım heyetler gönderildi. Efendiler ondan maada gerek İstanbul'da ve gerek Samsun'da gazetelerle propagandaya başladılar. Hattâ Avrupa'dan bile birtakım gazeteleri mubayaa ederek vatani parçalamak hususundaki fiiliyata cüretkârane bir surette devam ettiler. Aynı zamanda Rusya'dan gelen birçok Rumlarla Samsun havalisindeki Rum ekseriyetini tezyid etmeye çalıştılar ve oraya muhacir yerleştirdiler. Bütün bu teşebbüsatta, yerli Rumlar, Yunan hükümetiyle resmen birlikte ve müttefikane çalışıyorlardı. Yunan hükümeti bu teşkilâta alenen müzaheret etmiştir ve yerli Rumlar düş-

manlarımızla alenen ittifak ve ittifak etmişlerdir. Yunan hükümetinin bütçesinde Pontus teşkilâtına muaveneti nakdiyede bulunmak üzere faslı mahsus vardır.

Efendiler, mütareke üzerine biliyorsunuz ki, her tarafta birtakım ecnebi zâbitleri dolaşmaya başladılar bu meyanda birtakım Rum zâbitleri de Samsun'a ve o civar yerlere teftiş bahanesiyle geldiler. Fakat onların maksatları mütareke ahkâmını teftiş değildir. Bilâkis oradaki Rumları daha ziyade ayaklandırmaya çalışmak ve hükümete karşı isyanlarını teshil ve teşvik etmekten ibaretti. Ayrıca Rum sefaini harbiyesi sahillerimizi dolaştığı esnada Rumlardan teşekkül eden heyetleri kendi sefinelerine aldılar. Avrupa'ya, Atina'ya kendi sefineleriyle gönderdiler, orada propagandalarına devam ettiler. Mütareke ahkâmını kontrol bahanesiyle birtakım İngiliz zâbitleri Samsun'a gelmişti. Bunlar alenen oradaki Rumları hükümet aleyhine teşvik ettiler. Birtakım askerî nümâyişler yaparak ahaliî İslâmiyenin kuvvei mânevîyesini kesretmeye çalıştılar. Bununla da iktifa etmiyerek ahaliî İslâmiyeden ileri gelenleri birer birer tevkif etmeye başladılar. Ellerine geçirdiklerini de caniyane bir surette sefaini harbiyenin ambarlarında hapsedtiler ve oradaki teşkilâtı takviye ettiler.

Bu suretle Amasya ve Çarşamba taraflarında icrayı faaliyet eden çetelere Samsun'da alenen on bin silâh tevzi ettiler. Diğer yerlerde yine hafî surette silâh dağıttılar. Bu suretle kıyâmı umumi için bütün o havalideki Rum ahaliyi teşvik ve tahrik ettiler ve onların Pontus hükümeti teşkilindeki hayallerini ve emellerini takviye ve onları bütün vesaiti maddiye ve mânevîyeleriyle teşvik ettiler. Pontus Hükümeti namı altında tâyin ettikleri muntakâi arazide birçok heyeti faaleler teşekkül ettiği gibi ayrıca İstanbul'da, Batum'da ve sair yerlerde de teşekkül etti. Bundan maada çeteler öteden beri zaten icrayı faaliyet ediyordu. Mütareke zamanında miktarları daha ziyade tezayüddetti. Bütün metropolitler, bütün papazlar bütün muallimler, tüccarlar, erbabı yesar cümlesi bu gayenin husulü için akdi ittifak ettiler ve nakden bedenen her suretle buna yardım ettiler. Kiliselere, mekteplere, birtakım mebanii hususiyeye Pontus arması taktılar. Pontus şarkıları ile mektep çocuklarını sokaklarda dolaştırdılar bütün

bu memleketi parçalamak hususunda düşmanlarla birlikte olarak yerli Rumların vâkı olan gayretlerine karşı Hükümetçe mütareke zamanında maatteessüf bir şey yapılmadı, o zaman mevkiî iktidarda bulunan zevat memleketin menafîini düşünmekten ziyade birtakım entrikalarla meşgul ve daha doğrusu düşman kuvvetine istinaden kendi milletleri aleyhine yürümek isteyen edaniden ibaretti. Bunlar bittabi bu gibi harekâta karşı lâkayt kaldılar ve bu lâkaydiden bilistifade bittabi düşman tezyidi faaliyet etmekten hâli kalmadı ondan sonra efendiler malûmuâliniz olduğu üzere, Büyük Millet Meclisi Hükümeti teşekkül etti. Bütün bu memleketi parçalamak hususundaki düşmanlarımızın emel ve gayeleri bizde bir intibah hâsıl etmişti. Bu intibahı umumi üzerinde «Pontus» faaliyeti birden bire durdu. Fakat bu sükûnet pek zâhirî idi. Hakikatte bunlar yine kiliselerde, mekteplerde, küllüplerde ve sairede mütemadiyen faaliyetten hâli kalmıyorlardı. Yalnız zâhirî bir sükûnette bulunmuşlardı ki, o da daha ziyade icrâyı faaliyet içindi. Birtakım çeteler dağlara yerleşmiş ve civarındaki İslâm kurası ahalisine sarkıntılık etmekten hâli kalmamışlardı. Yine bütün bu çeteler yaptıkları hasarat ve tecavüzat esnasında mücavir Rum köylerinden her suretle mazharı muavenet oluyorlardı. Bizim askerlerimiz o zaman düşmanla meşguldü.

Bittabi bu eşkiyayı tenkil için külli miktar da kuvvet ifrazı imkânı bulunamamıştı. Ondandır sonra Yunan Ordusunun ileri harekâtı başladı. Yunan Ordusunun bu ileri harekâtı üzerine Pontuscularla alâkadar olanlar ve bu «Pontus» teşkilâtının aleti olan çeteler bir kıyâmı umumi ile memleketi büsbütün parçalamak, zamanını hulûl ettiğine zahiboldular ve birçok tezahüratla kıyâmı umumiye başladılar. Birtakım bethahane işaatle, birtakım tehdidatla ahali İslâmîyeyi tedhiş ve tahvif etmeye kalkıştılar hattâ ahali İslâmîyeden kendilerine nakden muavenet etmelerini teklife bile cüret ettiler. Binaenaleyh o zaman hükümet hakikaten ciddî bir tehlike karşısında bulundu. Evvelce de arz ettiğim gibi, yalnız İngilizler tarafından Samsun'da on bin silâh tevzi edilmişti. Kaçak suretiyle eşkiyanın elde ettiği silâhların miktarı bittabi bunun fevkimde idi. Böyle azîm bir düşman kütesini ordunun arkasında bırakmak ve onların faaliyetine lâkayt kalmak katiyen caiz değildi. Bunun

için hükümetçe düşünülen tedbir oradaki rumları toplamak ve on sekiz yaşından elli yaşına kadar olan rumları âhar mahalle sevk ederek askerimizin arkasındaki tehditkâr vaziyetlerine nihayet vermektir. Filvaki o zaman düşman donanması Karadeniz sahilinde birtakım nümayişler yapıyor ve bâzı noktalara asker ihracetmek teşebbüsünde bulunuyordu. Sahilimizi muhafaza için ikame ettiğimiz müfrezeler, bir taraftan düşmana karşı müdafaa etmeye çalışırken diğer taraftan arkaları bu çeteler tarafından izacolunuyordu. Bu vaziyeti idame ettirmeye hiçbir hükümet muvafakat edemezdi. Değil, bizim Hükümetimiz, kendi mevcudiyetine sahibolan ve kendi mevcudiyetini muhafaza etmek isteyen herhangi bir hükümet bizim ittihaz ettiğimiz tedbirden daha şedit tedbirler ittihaz etmektedir ve Avrupa elyevm etmekte bulunuyor. Bunun üzerine on sekiz yaşından elli yaşına kadar olan rumların âhar mahalle sevkine ve silâhların da toplanmasına karar verildi. İlk icraat üzere Samsun'da silâh dereci için gerek Merkez Ordusu Kumandanlığına ve gerekse eiheti mülkiyeye talimat verildi. En mühim merkezi şakavet ve merkezi faaliyet Samsun şehri idi. Fakat Samsun şehrinde silâhların teslimi hususunda verilen talimatnameye ahali hristiyanîye katıyen riayet etmemiş ve mevcudolan silâhlardan bir tanesini bile hükümete vermemiştir. Bunun üzerine Pontusculukta methaldar oldukları vesaike müsteniden sabit olan birtakım eşhas tevkif edildi. Bunu derhal alâmeti kıyam addettiler ve hepsi çoluk çocuklarıyla dağlara firar ve aleni bir surette hükümetimize karşı isyan ettiler ve memleketin mevcudiyetine silâhla kasdettiler. En çok «Bünyan» dağlarını merkezi şakavet ittihaz ettiler. Bu dağlar hakikaten gayet büyük, altı saat tulünde, on saat arzındadır. Zannedirim ve gayet sa'bülmürur yerlerdir. Bu dağları merkezi hareket ve faaliyet ittihaz ederek civar İslâm karyelerine sureti mütemadiyede tecavüz etmeye başladılar. Bittabi bu tecavüzlere mâni olmak için Hükümet asker sevk etmeye mecbur oldu. O zaman bu «Bünyan» dağlarında icrâyı şakavet eden çeteler, yüz seksen veya iki yüz mevcutlu 50 ilâ 60 çeteden ibaretti. Kumandaları ekseriyetle ecnebi ve Yunan zâbitlerinden ibaret olmak üzere bir kısmı da dört beş Avrupa lisanına vâkıf gayet ileri gelen zâbitlerden intihabedilmiştir. Uzun süren harekâtı

askeriye esnasında bu çetelerin bir kısmı tenkil ve imha edildi. Tenkil edilenlerin cümlesi Yunan üniformasını Yunan armasını ve Yunan teçhizatı harbiyesini hâmil idi. Bu çetelerin bir kısmı el'an dağlardadır ve icrayı şakavetten hâli kalmamaktadır. Bütün şakavetleri esnasında da civar köylerden ve kendi teşkilâtlarından muavenet görmektedirler. Yapılan bu harekâtı askeriye esnasında; Samsun, Giresun, Ordu, Trabzon, Amasya ve Tokad dâhilindeki Metropolithanelerde ve mekteplerde Pontusculuğa ve Rum, Yunan ordularıyla müştereken hareket eylediklerine dair mütâaddit vesikalar elde edildi. Samsun Metropolithanesinin yevmiye defterinde bu çetelere yapılan masarîf harfiyen görülmüştür. Bilâhara Merzifon Amerikan Mektebinde Türkçe muallimi olan Zeki Bey bir gün mektep bahçesinde dolaşmakta iken kendi talebesinin hücumuna mâruz kalmış ve bahçede kendi talebesi tarafından gayet fecî bir surette katledilmiştir. Bu vaka hükümetin nazarı dikkatini celbetmiş ve Amerikan Mektebinde derhal taharriyat icra edilmiştir. İcra edilen taharriyatta bunun bir Amerikan mektebi olmayıp «Pontus» Hükümeti için teşekkül eden mükemmel ve siyasi bir kulüp olduğu anlaşılmıştır.

OSMAN B. (Kayseri) — 1311 de de öyle idi.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (Devamla) — Birçok Pontus armaları; Yunan bayrakları ve vesaik elde edilmiştir. Bittabi memleketi parçalamak için bir merkezi şakavet halini alan ve mektep olmaktan çok uzak olan bu bina derhal seddedilmiştir. Elde edilen bu vesaik üzerine «Pontus» fikrinin mürettip ve müşevvikleri yakalanarak - malûmuâileri olduğu üzere - istiklâl mahkemesine sevk edilmişlerdir. Ve istiklâl mahkemesinde bunların usulen muhakemeleri icra edilmiştir ve haklarında lâzımgelen ceza tertip ve icra edilmiştir. Bu hususta daha ziyade malûmat almak isterseniz bizim dosyalarda bulunan malûmattan ziyade istiklâl mahkemelerinde tafsilât vardır. Bunun için istiklâl mahkemesine müracaat etmek daha iyi olur. Bu çetelerin bütün bu şakavetleri esnasında İslâm kurasına ve yaylalarına yaptıkları hasarat ve tahribat fevkalâdedir. Birçok köyler, vahşiyane bir surette yakılmış, ahalişi katliam edilmiş, kadın, çoluk ve çocuklara feci bir surette tecavüizat vâkı olmuştur. Bugün orada yalnız şehid olmak üzere (1 303) ve cerholmak

üzere (147) vaka vardır. Ve yakılan hanelerin miktarı üç bin üç yüz üçe baliğ olmuştur.

ALİ RIZA Ef. (Amasya) — Elyevm dağlarda eşkiya dolu, katiyen asayiş yoktur, ne yapıyor?

REİS — O sual başkadır.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (Devamla) — Daha ziyade tafsilât almak isterseniz, evvelce de arz ettiğim gibi, istiklâl mahkemesinde buna dair daha mufassal malûmat vardır. Oraya müracaat edebilirsiniz.

REİS — Efendim, deminki intihabatın neticesini arz edeceğim:

Birinci Riyaset vekâleti için icra edilen intihapta 201 zat reye iştirak etmiş, bu (200) reyden (126) rey Musa Kâzım Efendi (Konya), (54) rey İlyas Sâmi Efendi (Muş), (24) rey Rauf Bey (Sivas), (5) rey Hasan Fehmi Bey (Gümüşane), (3) rey Sırrı Bey (İzmit), (1) rey Numan Efendi (İstanbul), (2) rey Vehbi Efendi (Konya) almışlardır. Binaenaleyh en çok rey alan Musa Kâzım Efendi Meclisi Âlînin birinci reis vekâletine intihab olunmuştur. (Alkışlar)

SIRRI B. (İzmit) — Dairei intihabiyemde Yunanilerin irtikâbettikleri fecayi hakkında hükümet lisanından işittiğimiz vesaik benim gibi arkadaşlarımı da müteessir etmiştir. Hiç şüphe etmem birgün olup benim dairei intihabiyem gibi istilâ ve işgal altında bulunan diğer memleketlerimiz de kurtulduğu zaman Yunanilerin orada daha fazla fecayi ika ettiklerine vâkıf olacağız. Binaenaleyh bu dâva şüphe yok umumüzün ve Meclisimizindir. Pek geç olmakla beraber Dahiliye Vekâletinin bu hakayığı beyan hususunda serd ettiği mütalâat ve kuyudat hakikaten şayanı şükrandır.

Yalnız bir cihetin noksan bırakılmış olduğunu söylemek mecburiyetindeyim. Bizim de bâzı hatalarımız, noksanlarımız olur. Fakat düşmanlarımız âlemi medeniyet nazarında bizi şâibedar göstermek için bize birçok isnatta bulunurlar, bâzı vakayii izam ederler, matbuatı işgal ederler ve nihayet hiç haberimiz olmadığı halde aklımıza gelmiyen birçok fecayii mürtekibi Türklerdir, diye efkârı umumiye karşısında maznun kalırız. Biz her nedense hukukumuzun müdafaası usulünü bilmiyoruz, yapmıyoruz ve öğrenemedik. Düşünelim. Yunan ta-

rafından irtikâbedilen bu fecayiın yüzde biri bizim tarafımızdan yapılmış olsaydı, Yunaniler bizim tarafımızdan ufacık bir surette mutazarır olsaydı, Avrupa efkârı umumiyesi ne kadar galeyana edecekti. Bunun hikmeti, biz dâvamızı ispat edecek tedabire tevessül etmemenizdir. Garb'ın Şark hakkındaki husumetkârane zihniyetiyle beraber, tenevvür etmiş hakayikperver insanlar da bulunduğu için onların lisaniyle âlemi medeniyete hakayiki neşretmek pek kolayken maatteessüf bundan istifade etmiyoruz.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Acaba yanılmıyor musunuz?

SIRRI B. (Devamla) — Hakayiki ifham için bir tedbire tevessül etmiyoruz. Gazetelerimiz susuyor, Avrupa'daki adamlarımız susuyor, Hükümetimiz susuyor. Gönül arzu ederdi ki, bu fecayi şimdye kadar kitap şeklinde neşredilsin, tedvin edilsin, tesiri olsun, olmasın, Avrupa'ya neşredilsin. Fakat bunlara tevessül etmedik, bütün inşaata karşı sükût ettik, sükûtumuzu itiraf mahiyetinde telâkki ediyorlar. İşte vaziyetimizde itirafı cürmolmamak için biz bunu müdafaa etmeliydik ve Avrupa matbuatında hakayikin neşrine çalışmalıydık. Binaenaleyh Hükümete rica ediyorum. Nasıl bu hakayiki toplamak için ibrazı himmet etmişlerse aynı vaziyetle bu hakayikin Avrupa'ya neşrine çalışsınlar, ancak o vakit ifayı vazife etmiş olurlar. Hiç şüphe yok ki, Misakı Millimiz dâhilinde sulh yapmak için masa başına oturduğumuz zaman bir hesap cetveli orta yere konacaktır. Tarafeyn için bu cetvel mukayese edilecektir. Bizim o vakit kuvvetli söylememiz ve hakkımızı tebyin ve izhar etmemiz için şimdiden bunları bir araya toplayarak âlemi medeniyete neşretmeli, yoksa o zaman süm-mettedarik vücuda getireceğimiz şeyler bir işe yaramaz.

HAŞİM B. (Çorum) — Hâlife âlemi islâma karşı protesto etmeliydi. Âlemi medeniyete değil, âlemi İslâma ilân etmeliydi.

SIRRI B. (Devamla) — Bu ciheti hassaten hükümetin nazarına arz ederim. Muhterem gazetecilerimizden Ahmed Emin Bey bir makalesinde diyor ki; harb yalnız muharebe meydana kazanılmaz, matbuat âleminde de kazanılmalıdır. Ümidvarım ki onun bu sözünü, benim gibi, erkânı hükümetimiz de okumuşlar ve müstefid olmuşlardır. Çünkü istifade edilmi-

yecek bir hakikat değildir. Yalnız harb ile irtifa edilmemelidir. Muharebe sahasında yaptığımız fedakârlığı aynı zamanda matbuat sahasında da yapılması lâzımgelir. İşte bu Yunan fecayiinin sureti ikamı Avrupa'ya bildirmek ve o sahada da çalışmak lâzımdır. Bilmem hükümetin nazarı dikkatini celbedebildim mi? İzmit muntakasında Yunanilerin irtikâbetmiş oldukları fecayiden yalnız bir tanesini söylersem sizin daha ziyade teessürünüzü artırmış olurum. O da arkadaşımız Halil İbrahim Efendinin yalnız nefesine aidolmak üzere yüz on bin lira zararı olmuştur. Yalnız bir ferdin bu kadar zararı olursa diğerlerinin de zararını ona göre kıyas ile anlayabiliriz. Mesele tamamen tavazzuh etmiştir. Tekrar edeceğim: Hükümet eğer bu hakayiki Avrupa'ya isma etmek esbabına tevessül etmezse bütün gayreti beyhudedir. Ancak vazifesini; bunları Avrupa'ya ismaa çalışmakla yapmış olacaktır. Fethi Beyefendinin malûm olan dirayetlerinden bu noksanın ikmal olunacağını beklemek hakkımızdır. Pontus meselesi hakkında da Vekil Bey lâyıkı vehile beyanatta bulundular. Ona ilâve edecek bir sözüm yoktur. Fakat onun dahi bir broşür halinde Avrupa'ya neşredilmesinde fêvkalâde bir faidei siyasiye olacağını ve bunun da ierasını bilhassa kendilerinin vazife perverliğinden istirham ederim. (Kâfi sesleri) Ve cevabı maassükran kâfi görüyorum.

4. — TEZKERELER

1. — *Ergani Mebusu Sırrı Beyle arkadaşlarının, Çemişgezek - Elâziz yolunun tamir ettirilmesine dair temenni takriri ve Nafia Vekâletinden mevru cevabi tezkeresi*

REİS — Efendim Ergani mebuslarının Elâziz - Çemişgezek tariki hakkındaki temenni takrirlerine Nafia Vekâletinin cevabı okunacaktır.

Riyaseti Celileye

Çemişgezek kazasıyla Mamuretülâziz arasındaki tarikin inşasına birkaç sene evvel teşebbüs edilerek dokuz on kilometrelik en müşkül ve sa'bülünşa kısmının tesviyei türabiye ve köprü kısmı gibi inşaatı hitama erdirilmiş ve hattâ bu kısmın tarik boyunca kademe taşları, tehiyye edilmiş olduğu halde seferberlik mâniyasiyle ne o kısmın taş ve kum amelîyatı fersiyesi ve ne de

mevkii mezkûrdan su kenarına kadar olan ve gayet basit araziden müruru hasabıyla en sehlini ve nehir sahilini takibetmesi hasabıyla çakıl ve kum tedarikine hiçbir müşkülât bulunmayan diğer kısmının tesviyei tûrabiyesi ifa ve ikmal olunamıyarak alâhalihî terk edilmiştir. Şu hal şimdiye kadar ihtiyar edilmiş olan masarifi mühimmenin hebaen mensura olmasını ve ahalinin çekmekte olduğu mihen ve meşakın temadisini bâdi olduğundan mezkûr tarikin tesviyei tûrabiyesi hitam bulan kısmının ameliyatı fersiyesinin ikmalî, yapılmıyan aksamında tesviyei tûrabiyesinin icrası zımında takriri âciznemizin Nafia Vekâletine havalesini teklif ederiz.

Ergani Mebusu Ergani Mebusu

Sırrı Nüzhet

Ergani Mebusu

Hakkı

Nafia Vekâletinin cevabı :

Riyaseti Celileye

Elâziz - Çemişgezek tariki turku hususiyeden olup inşası mahalli idarei hususiyesine aid olmakla beraber tariki mezkûrun itmamı inşaatı hakkında vilâyet nezdinde teşebbüsâtı lâzime bulunması ve muktazi tahsisatın 1338 senesi bütçesine vaz'ettirilerek her halde senei mezbure zarfında tariki mezkûrun inşası lüzumunun Elâziz Başmühendisliğine işar kılınmış olduğu arz olunur efendim.

24 Kânunusani 1337

Nafia Vekili

Hüseyin Rauf

5. — *Bayezid Mebusu Şevket Beyin, kendisini soyan eşkıyaya, Kağızman Kaymakamlığına tâyin edilen Bayezid Muhasebecisi Bekir Sıdkı Efendiye ve Bayezid Tahrirat Müdürlüğüne tâyin edilen 18 yaşındaki bir çocuğa dair sual takriri ve Dahiliye Vekili Ali Fethi Beyin, tahriri ve şifahi cevabı*

REİS — Bayezid Mebusu Şevket Beyin sual takriri okunacaktır.

Riyaseti Celileye

Beş ay evvel o noktaya temas eden suale cevaben Dahiliye Vekâleti Celilesinden yazılan takrirden, âcizlerini soyan ve yolcu arkadaşımı katleden eşhasın hüviyetleri tamamen zâhire ih-

racedilmiş ve ancak merkularm Dersimli olmaları ve memleketlerine firar eylemiş bulunmaları hasabıyla derhal derdestleri mümkün olamamış olduğundan yakında elde edilmeleri memul idiği ve Bayezid Muhasebecisi Bekir Sıtkı Efendinin İran'dan celp ve Erzurum'dan sevk eylediği mevaşiyi yerli malı göstererek nizamen Gümrük Rüsümü olan beş bin lira hukuku Hazineyi menafii zatiyesine hasreylediğine dair Hükümetçe bir malumat olmadığından tahkikat icrası lüzumu Bayezid mutasarrıflığına bildirildiği ve muhasebeci mumaileyhin Şark Ordusu Kumandanlığından yazılan inha üzerine terfian birinci sınıf maaşla Kağızman Kaymakamlığına tâyin edildiği ve hizmeti mukaddese askeriyeden kurtarmak maksadiyle senni tashih kılınarak Bayezid Tahrirat Müdiriyyetine tâyin kılınan on sekiz yaşındaki çocuk hakkında tahkikat icra edilmekte olduğundan neticesine göre lâzımgelen muamelenin derhal icra kılınacağı tabii bulunduğu lüzumu dermeyan buyurulmuştur.

Madde 1. — Aradan beş ay daha geçti. Yakında elde edileceği gösterilen eşhas tutuldu mu, üç bin liraya karip nukut ve eşya alındı mı? Bu tahkikat ve takibat neye müncer oldu? Yoksa bu hukuktan vaz mı geçelim? Hâlâ Hükümetten adalet icrasını gözlüyorum.

Madde 2. — İyi kötü bir mebus sıfatiyle, ticaretle işigal eylediğini ve beş bin lira hukuku Hazineyi açıktan açığa eebine doldurduktan sonra hilâfi kanun terfian Kağızman Kaymakamlığına tâyin olunduğunu arz ettiğim salîfulisim muhasebecii sabık Bekir Sıdkı hakkında tahkikat ne netice aldı? Gözümle gördüğüm kulağımla işittiğim bu ticaretten gayrimesul tutulan ve terfi ettirilen mumaileyhten bu sarıh hukuku Hazine tahsil veya meydana çıkarıldı mı, yoksa o da mı çürüdü? Mahaza Kağızman Kaymakamlığında memuriyeti iki ay devam eden mumaileyh tekrar İğdır kazasına niçin nakil ve tahvil edildi? Hazineye herkesin gözü önünde külli zarar vermekle terfie mazhar olan bu zata ikinci bir defa hareirah vermek günah değil midir? Niçin Hazineye acımıyoruz?

Madde 3. — Tahrirat Müdiriyyetine tâyin kılınan on sekiz yaşındaki çocuk hakkında tah-

kikat neye münçer oldu? Müsteheen olduğu için ahlâkını arzdan teeddübeylediğim bu çoğunun mühim ve hudud üzerinde bulunan bir livada istihdamı doğru olmadığı gibi defatle hizmeti askeriye davet olunduğu halde himayeye mazhar oluyor. Kürdistan gibi bir muhitte pek fena ahvali şayi ve sabit bir çoğunun istihdamı mânasızdır. Bana saik olan vicdandır, bunda bir garaz ve ivaz tasavvur buyurulmasın. Memleketime ve bu vatanla bütün mânasiyle alâkadarım; vatana, millete, memlekete gelecek, ufak bir lekeyi kendi şahsıma aidolmaktan daha ziyade müteessir oluyorum. Muhitimiz, böyle lekeli memur istihdamından pek müteessir olarak ve Hükümetin azamet ve şevketiyle kabili telif görmiyerek kalben rencide oluyor. Binâenaleyh kanunsuzluğa nihayet vermek zamanı ne vakittir? Bu üç noktaya ait mâruzatımın tekrar Dahiliye Vekâleti celilesinden sual buyurulmasını teklif ederim. Ferman.

22 Kânunuevvel 1337

Bayezid Mebusu
Şevket

Dahiliye Vekâletinin cevabı:

B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Nukut ve eşyasını gaspeden eşkiya ve saire hakkında Bayezid Mebusu Şevket Bey tarafından verilen sual tahririnin 24 Kânunuevvel 1337 tarihli ve 1393/2543 numaralı tezkereî sâmiyei Riyasetpenahileriyle irsal buyurulan sureti mütalâa olundu.

12 Temmuz 1337 tarihli ve 2213 numaralı tezkere ile arz edilmiş olduğu üzere, miri mumaileyh ile rüfekasını soyan şakilerin hüviyetleri taayyün etmiş ve fakat Dersimli olmaları ve memleketlerine firar etmiş bulunmaları sebebiyle henüz derdest edilememişlerdir. Mamefih takibat ve taharriyata devam için eskiden tebliğat icra kılınmıştır.

Bayezid Muhasebecisi Bekir Sıdkı Efendi hakkında Kars Mebusu Ali Rıza Bey tarafından vukubulan müracaat üzerine ciheti mülkiye ve askeriyeden mürekkep bir heyet marifetiyle icra olunan tahkikat evrakı Memurin Muhakematı Kanununa tevfikân mahallî encümeninde tetkik olunarak men'i muhakemesine karar verilmiş olmasıyla evrakı mezkûre mutasarrıflıktan vekâlete gönderilmiş ve lieclittetkik Büyük Millet Meclisi Memurin Muhakemat En-

çümenine tevdi edilmiştir. Mumaileyh Bekir Sıdkı Efendinin kaymakamlığa tâyini kendisinin Bayezid Mutasarrıflığı vekâletinde ifa eylediği hidematı haseneden dolayı vukubulmuştur.

Tahrirat müdürü Memduh Efendinin hadaseti sinni meselesine gelince: Mumaileyhin şubesince 1309 tevellütlü olarak 1336 seferberliğinde muamelei askeriye tâbi tutulduğu Bayezid Ahzı Asker Kalem Riyasetinden ve suiahlâkına delâlet edecek hal ve hareketi görülmediği dahi mutasarrıflıktan bildirilmiş olduğu arz olunur.

28 Kânunuevvel 1337

Dahiliye Vekili
Ali Fethi

NUSRET Ef. (Erzurum) — Efendim, vekil beyefendiden bir sual soracağım.

REİS — Efendim, sual tahriri zatiâlinizin doğıldır. Rica ederim oturunuz.

ŞEVKET B. (Bayezid) — Efendim, geçen sene memleketime gittiğim vakitte eşkiyalar beni soydular. Diğer iki meseleyi de gözümle gördüğüm için Hükümete arz etmek istedim. Hükümet bize cevaben diyor ki: «Şakiler Dersim'e gitmişlerdir.» Anlaşılan Dersim Misakı Millî haricindeymiş. Mahaza Heyeti Muhteremeye bir şey arz edeceğim. Aynı senede, aynı hâdiseye mâruz kalan Nihad Paşanın zararını Hükümet cebren tazmin ettirirdi.

MUSTAFA B. (Tokad) — Sen Bayezid Mebusu Şevket, o da Nihad Paşadır.

ŞEVKET B. (Devanla) — Ben bu huku-kundan vazgeçmemi. Ya kanundaki madde tayyedilmeli veyahut benim hukukumu hükümet her halde aramalıdır. Hükümet her halde hukukumu aramak için, Paşa arıyorsa ben de ahirette paşa olurum. Benim gibi fukaranın hukuku müdafaa edilmeli, çünkü vergi veren ben, âşar veren ben, göğsümü düşmanlara geren ben, harbe giden ben, paşalarla bu mülk dönmez. Benim gibi fukaraların vergisiyle döner. Adalet benim gibi fukaraların hukukunu muhafaza etmekle olur.

Efendiler, Hükümet yine inşallah adalet yapar. Hukukumu alır, fakat hükümet Heyeti Muhteremeye karşı aczini itiraf ediyor. Bu sual geçen senenin suali ve gelen cevap aynı geçen senenin cevabı. Vekâlet yeniden ne bir yere yazmış, ne de öğrenmiş. Eskiden oradan aldığı cevabı tekraren zikrediyor.

Muhasebeci meselesine gelince: Efendiler ben bu memleketin evlâdım. Memleketimin üzerinden kuş uçsa benim haberim olur. Ben gözümle gördüm, bu muhasebeci İran'dan dört bin koyun getirdi ve Erzurum'da sattı. Bu koyunların Gümrük Resmi beş bin kûsur liradır. Halbuki bu liva aylarcadır maaş almamıştır. Bu paraların beş altı aylık maaşını temin ederdi. Bu vakayı mütaakıp bu muhasebeci ertesi günü kaymakam oldu. Kendisi ne mektepli ne bir idare memurluğu yapmış. Mutassıf vekâletinde bilmem ne yapmış. Ben bunu anlamam. Bu muhasebeci Kağızman'a kaymakam gönderilmiş, pekâlâ, idareten gönderilmiş, semina ve etana. Fakat yazık değil mi ki, oradan da bir ay sonra Iğdır'a niçin gönderildi? Iğdır ve Kağızman ahali henüz daha bizim ruhumuza vâkıf olamamış ahali. İdare adamı değil, idareye alışmamış, malmüdürlüğünde bulunmuş bir adam oraya nasıl kaymakam gönderilir ve nasıl idare eder? Niçin oradan oraya nakil ve hareirah veriyorsunuz? Ayşe'nin, Fatma'nın evlâdı cephelerde ölüyor ve yine Ayşe, Fatma dışından tırnağından artırdığı dört buçuk okka yoğurt veyahut yağın parasını getirip bize vergi diye veriyor. Peki bunun sonu ne olacak?

Açık söyleyeceğim efendiler; Hükümet meflûctur. Bir senedir ben bu kürsiye çıkmadığımdan ihtimal ekseriyet de beni tanımıyor. Açık söylüyorum; Hükümet mevuttur ama meflûctur, millet de çok yaralıdır. Ben bu hukukumdan vazgeçtim fakat iyi bir idare, iyi bir teşkilât yapın ve bu millete sahibolun...

Üçüncü sualim efendim; tahrirat müdürü... Bu on sekiz yaşındaki çocuk.. Hayâ ediyorum, söylemeye utanıyorum.. Ama millet namına açık söyleyeceğim (Söyle sesleri) (Anlaşıldı, söyleme sadaları).. Yalnız Dahiliye Vekili Beyefendiden rica ederim; bizim memleket gayet ehemmiyetli bir yerdir; oraya göndereceği memurların tâyininde isabet etsinler. Bunu rica ederim, istirham ederim. Çünkü bizim memleketimizin bir tarafı İran, bir tarafı Ermenistan... Ermenistan da başımıza belâ çıktı ya.. Bir tarafı da Rusya'dır. Orada bulunacak memurlar gayet namuskâr olmalıdır. Bu sözleri memleket ve millet namına söylüyorum. Dahiliye Vekili Bey garaza hamil buyurmasın.. Ben memleketimin selâmeti namına söylüyorum. Ben bu memleketimin altı yüz senelik

yerlisiyim.. Ahvalini bilirim. Namuslu memur gelirse ben de namuslu olurum. Hükümet ne kadar iyilik ve adalet yaparsa ahali de o kadar itaat eder.

Efendim, bizim memleket Kürdistan'dır ve altı yüz senedir kürtler size karşı katiyen, zerre kadar bir rüyu muhalefet göstermemişlerdir. Fakat yazık değil mi, ki, böyle memurlar iş başında bulunsun? Ahali ne der? Osmanlı Hükümeti on sekiz yaşında bir çocuk getirmiş, der ve onu dinlemez efendim.. Zorlamı? Altı yüz senedir bu memlekete sahiptiniz, adaletiniz yok... Rastgeleni buradan haydi tâyin edip yolluyorsunuz.. Böyle olmaz.. Bendeniz Maliye Vekili Beyefendiye de arz ettim Orada muhasebe başkâtibi, otuz senedir oradadır. Üç senedir de muhasebe vekâletidir. Namuslu adamdır ve hırsız değildir, dedim ve muhasebeciliğe tavsiye ettim. Hayır dediler.. Hareirah verdiler ve buradan adam gönderdiler.. Bu teşkilâtla ve vekil beyefendilerin semahatiyle bu mülk düzelmez vesselâm!

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (Istarbul) — Efendim, Şevket Beyin takririnde üç mesele var.

Birincisi : Şevket Beyefendi geçen sene yolda beş bin lira ziyamı olan tecavüze mâruz kalmışlar ve şimdiye kadar mütecasirlerin elde edilmemesi.. Bu mütecasirlerin hüviyetleri taayyün etmiştir. Çalan adamlar malûm olmuştur. Diyorlar ki : Bunların Dersim'e gitmesi dolayısıyla hükümet izharı aczediyor. Hükümet takibat yapmadığından aczini itiraf ediyor mu? Bugün Dersim'de bir harekâtı askeriyeye icrası bir defa muvafık mıdır, değil midir? Onu tetkik lâzımdır.. (Gürültüler) Müsaade buyurun efendim. Saniyen kendileri daha ameli bir usul teklif ettiler. Dediler ki : Nihad Paşa hakkında yapılan şey Nihad Paşa olduğu için mi yapılıyor ve ben mebus olduğum için mi yapılmamıştır? Demek ki, Nihad Paşaya yapılan muameleyi muvafık görüyorsunuz? (Gürültüler)

REİS — Sükût edelim, rica ederim efendim.

ALİ FETHİ B. (Devamla) — Ben öyle bir muameleyi ne Nihad Paşa hakkında, ne sair bir paşa ve ne de bir mebus hakkında tatbik edebilirim. Çünkü gayrikanunidir.

BİR MEBUS BEY — Meseleyi tamir ettiniz mi Vekil Beyefendi?..

ALİ FETHİ B. (Devamla) — Ben hangi meseleyi sual ediyorsanız ona cevap vermekle mükellefim. Yoksa bu anda bana her şeyi soracak olursanız ve bir suale elli bin sual daha ilâve ederseniz ona ne ben, ne de diğer bir vekil cevap veremez.. Aynı bir sual daha sorarsınız, ona ayrıca cevap veririm.. Zaten bu mesele ve bu vaka eski bir vakadır. Bendenizin yeni haberim oldu ve tekiden mutasarrıflığa emir verdim ve mütecasirler hakkında takibatı şeditede bulunmasına dair tebligat yaptım. Neticesine intizar ediyorum.

Muhasebeci Bekir Sıdkı Efendi hakkındaki evrak da Meclisi Âlinizdedir. Bakabilirsiniz... Bu zatın da men'i muhakemesine karar verilmiştir. Bütün bu tâyinler benden evvel vukua gelmiştir. Ben bunlardan sualiniz dolayısıyla haberdar oldum. Fakat bu zat, Bekir Sıtkı Bey, Beyazid Mutasarrıflığı vekâletinde iken hüsnü hizmetine dair raporlar alınmıştır ve badehu kaymakamlığa tâyin edilmiş.

Tahrirat Müdürü Memduh Efendinin hadaseti sinni meselesine gelince.

ŞEVKET B. (Bayezid) — Beyefendi dosyasında her halde mevcuttur. O zatın kaymakamlığa tâyini hakkında gelen tahriratlara Adnân Beyefendi vekâleti zamanında meslekten olmayanlar idare memuru olamaz. Muhasebecinin kendi meslekinde terakkisi icabeder, diyor ve üç gün sonra da kaymakam oluyor. Şark Ordusundan yazılan inha üzerine..

ALİ FEHMİ B. (Devamla) — Efendim, bu tâyin benim zamanımda olmamıştır.

Tahrirat müdürü meselesi ise; Meclisi Âlinizi biraz gıdıklamıştır. Bunun hakkında aldığımız malûmat, kendisi 1309 tevellütlüdür. Ve muamelei askeriyeye tâbi olmuş bir adamdır. Evsaf ve şeraiti kanuniyeyi de haiz bulunduğu mahallince tahrirat müdürlüğüne tâyin olunmuştur.

ŞEVKET B. (Bayezid) — Mademki esnan dâhilindedir. Hizmeti askeriyesi yok mu?

ALİ FETHİ B. (Devamla) — Tahrirat müdürleri askerlikten müstesnadır.

REİS — On dakika teneffüs.

(3,15 sonra celseye nihayet verildi.)

İKİNCİ CELSE

REİS — Reisisani Dr. Adnan Bey

KÂTIPLER : Haydar Bey (Kütahya), Âtîf Bey (Kayseri)

REİS — Celseyi açıyorum.

Efendim, Koçgiri Heyetinden gelen bir telgraf vardır, okunacak :

2. — *Koçgiri hâdisesiyle alâkadar eşhasa ait evrakın Sivas Müddeiumumiliğine tevdi edildiğine ve Samsun tahkikatına iştirak etmekte mâzur olduklarına dair Koçgiri Heyeti Tahkikiyesinden mevrut telgraf*

Sivas : 25 . XII . 1337

B. M. Meclisi Riyasetine

Bu kere tebliğ edilen af kararı mucibince Koçgiri hâdisesinden dolayı mevkufl bulunan eşhas hakkında lâzımgelen muamelei kanuniyenin intaç

ve ifası için hâdiseye mütaallik bileümle evrakın Sivas Merkez Müddeiumumiliğine tevdiine heyetimize karar verilmiş ve mezkûr hâdis tahkikatına dair Sivas'taki işlerimiz hitam bulmuştur. Heyetimiz yapılmış olan tahkikat netayicinin bir an evvel Meclisi Âliye arzı lüzumuna kaani ve ayrıca Samsun tahkikatına iştirak etmekte mahzur bulunduğumuzdan Sivas'tan doğruca Ankara'ya avdet edeceğimizi arz eyeriz.

Sinob Mebusu

Bolu Mebusu

Hakkı Hami

Yusuf İzzet

3. — *Heyetçe muamelâtı müteakibe ile iştilal edileceğine dair Koçgiri Heyeti tahkikiyesinden mevrut telgraf*

REİS — Halbuki; bundan sonra 28. XII. 1337 tarihli bir telgraf vardır :

Sivas : 27. XII. 1337

B. M. Meclisi Riyasetine

Koçgiri hâdisesine mütaallik evrakı mevcude ahkâmı kanuniye dairesinde muamele ifası zımında Sivas Merkez Müddeiumumiliğine bitteslim heyetçe muamelâtı mütaakibe ve müteferriasiyle iştigal edildiği.

Koçgiri Tahkik ve Dersim
Tetkik Heyeti namına
Amasya Mebusu
Mehmed Ragıb

REİS — Yani müameleye devam ediyorlar.

6. — *Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Beyin, Tüccardan Ali Rıza ve Hacı Eyüb efendileri tevkif ettiren Ereğli Ahzı Asker Şube Reisi hakkında ne muamele yapıldığına dair sual tahriri ve Dahiliye Vekili Ali Fethi Beyin şifahi cevabı*

REİS — Efendim, yine Dâhiliye Vekâletinden sual tahrirleri vardır. Bu meyanda Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Beyin bir tahriri vardır. Okuyalım da Dahiliye Vekili ona göre cevap vereceklerdir.

B. M. Meclisi Riyasetine

Karadeniz Ereğlisi tüccarından Halil Ağazade Ali Rıza ve Hacı Eyüb efendiler 24 Teşrinisani tarihli bir telgrafla bildirildiğine göre Ahzıasker şubesi Reisi tarafından yirmi günden beri mevkuf bulunuyorlar. Sebep; askerlikten firar esasınca olmakla halbuki bu kabîl maznuniyetler istiklâl mahkemelerine ait bulunmakla mevkufların tahliye ettirilerek kanun hilâfında hapis ve tevkif cürmiyle maznun şube reisi hakkında ne muamele sebk ettiğinin Müdafaa-i Milliye ve Dâhiliye Vekâletlerinden sual ve şifahan cevap ita olunmasını teklif ederim.

Bolu
Tunalı Hilmi

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Efendim tüccardan Halil Ağazade Ali Rıza ve Hacı Eyüb efendiler hakkında Bolu Mebusu muhteremi Tunalı Hilmi Beyin bir sual tahriri vardır. Bu zatlar Ereğli'de ticaretle meşgul bulunuyorlar. Bunların mahdumları dahili esnanı askeriye ve emsalleri de cephe vazife-

lerini ifa etmekte iken kendileri İstanbul'da ticaretle iştigal ediyorlarmış. Hizmeti askeriye gelmek için vâkı olan dâvete icabet etmemişler ve bunların emsali hakkında tatbik olunan muamele bunlar hakkında da tatbik olunmuştur. Bunun için pederleri bir müddet için tevkif edilmiştir. Tevkif olunduktan sonra kendileri mahdumlarını orduya getireceklerini ve hizmeti askeriye ithal edeceklerini taahhüt ettikleri için tahliye olunmuşlardır. Mesele bundan ibarettir. Bu; Başkumandanlığın ve Garb Ordusu Kumandanlığının firariler hakkında yaptığı tebligat ahkâmıdır.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Müsaade buyurur musunuz? **Garb Ordusu Kumandanlığının** iera ettiği tebligatı lütfen bir iki kelime ile izah eder misiniz?

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (Devamla) — (Firarilerin pederleri ve diğer en yakın olan akrabaları tevkif olunurlar...) mealindedir. Tabii..

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Bu emir kanuni midir? Gayrikanuni midir? Bunu izah ediniz.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (Devamla) — Elbette kanunidir. (Kanun var mı? Sadaları)

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Hangi kanuna istinaden..

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (Devamla) — Başkumandanlığın salâhiyetine binaen ve bu gibi tedabir ittihaz olunmazsa memleketin selâmeti gayrikabildir. Ordu için, ordunun selâmeti için bu gibi tedabir ittihazına lüzum vardır.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Bu meseleyi zaten Müdafaa-i Milliye Vekâletinden de sormuşumdur, binaenaleyh Dahiliye Vekili Beyefendinin verdiği cevabı kâfi görüyorum.

7. — *Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Beyin, Bartın Kaymakamı hakkında suali ve Dahiliye Vekili Ali Fethi Beyin şifahi cevabı*

REİS — Tunalı Hilmi Beyin Dahiliye Vekâletinden bir sual tahriri daha vardır. Okunacak:

Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Usul ve kanun hilâfına Bartın tüccarlarından Montesizade Osman Beyi tevkif etmiş olan Bartın Kaymakamı hakkında ne muamele sebk ettiğinin

Dahiliye Vekâletinden şifahen sual edilmesini teklif eylerim.

6 . XI . 1337

Bolu

Tunalı Hilmi

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Efendim Bartın tüccarlarından Osman Beyin tevkif edildiğine dair Tunalı Hilmi Beyin bir takriri daha vardır. Bartın tüccarından Osman Bey Mısır Âşarı deruhde etmiştir. Ve bu âşarı topladığı zaman birtakım yolsuzluklarda bulunmuş. Bunun üzerine hakkında kaymakamlığa şikâyet vâkı olmuş, Kaymakam bu zatı kendi makamına celbetmiş ve bu yolsuzluklara nihayet vermesi için teklifatta bulunmuş. Bu münakaşa esnasında Osman Bey Kaymakamı makamında tahkir etmiş. (Dâva etsin, sadaları) O da tevkif etmiş ve evrakını mahkemeye tevdi eylemiş, bu baptaki evrak mahkemededir. Binaenaleyh kaymakam hakkında yapılacak bir muamele görmüyorum. Bu mesele doğrudan doğruya mahkemeye aittir.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Zonguldak Mutasarrıfı ile vâkı muhaberatınız evrakını gördüm o evrak meyanındaki telgrafınızda mutasarrıfa diyorsunuz ki; «Badema böyle gayrikanuni muamelelere meydan vermeyiniz.» demek oluyor ki, vekâlet evveleminde Bartın Kaymakamlığının muamelesini gayrikanuni bulmuştur ve onun telgrafı bu itirafa müsnedünileyhtir. Saniyen; mademki gayrikanuni bir muamelede bulunmuştur, bu kaymakamın, acaba bu gayrikanuni muamelesine karşı ne yapılmıştır efendim?

SIRRI B. (İzmit) — Hiç meslek gayretin yok mudur yahu? (Handeler)

HİLMİ B. (Devamla) — İhtiyarladım, kulağım işitmiyor. Efendim kaymakamın gayrikanuni hareketi şudur : Kaymakam dairei hükümete, polis dairesinde bir kimseyi mevkuf tutamaz. Ancak vazife ve salâhiyeti bir insanı yirmi dört saat mevkuf bulundurabilir. Bu salâhiyetini istimâl edebilir. (Hayır sadaları, kâfi sadaları, gürlütüler) aksine söyledim efendim, başka dairede bulundurabilir. Halbuki kaymakam tevkifaneye göndermiştir.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Filvakı böyle bir gayrikanuni muamelelenin vukuu tebeyyün etmiştir ve bu bapta kendisine tebligatta bulunulmuştur. Bu muameleli

evrakı yakından tetkik buyurmuşsunuz. Lâkin bu ilk yaptığımız tebligat verdiğiniz takrir üzerinedir ve takirde de gayrikanuni muamele vukuundan bahsettiniz. Biz de bunun üzerine tabî böyle sorduk. Aldığımız cevabı arz ediyorum : Mısır âşarından yaptığı yolsuzluklardan dolayı bu yolsuzluğa nihayet verilmesi için vâkı olan şikâyetler üzerine kaymakam kendisini davet etmiş, bunun üzerine gelerek kaymakamı tahkir etmiş, sözünü dinlememiş, bunun üzerine kaymakam haiz olduğu hakka binaen kendisini yirmi dört saat tevkif etmiş ve evrakını ciheti adliyeye teslim etmiş, başka yapılacak bir şey yoktur.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Mesele ciheti adliyece meydana çıkar.

8. — *Ergani Mebusu Emin Beyin, Dahiliye Müsteşarı Hamid ve İdarei Mahalliye Müdürü Münir beylere verilen harcırahlara dair sualine Dahiliye Vekili Ali Fethi Beyin şifahi cevabı*

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Efendim Ergani Mebusu Emin Beyin, Dahiliye Müsteşarı Hamid Beyle, İdarei Umumiye Müdürü Münir Beye verilen harcırahlara dair bir sual takriri vardır, tahriren cevap vermişim, fakat şimdi şifahen cevap vermeye mecburum.

EMİN B. (Ergani) — Vazgeçiyorum. (Vazgeçmiştir sadaları)

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Hamid Beye harcırah verilmemiştir. Münir Bey hakkında da muamele yapılmış ve harcırahı iade etmiştir. Diğerlerine yapılan muameleden müstesna bir muamele yapılmamıştır.

9. — *Dersim Mebusu Hasan Hayri Beyle arkaadaşlarının, Elâziz Valii Sabıkı Abdülkadir Beyle Jandarma Alay Kumandanı Hamdi Bey hakkında Dahiliye Vekâletinden sekiz maddelik sual takriri.*

REİS — Efendim Dersim Mebusu Hayri Beyle, rüfekasının bir takriri vardır, okunacak.

Riyaseti Celileye

Elâziz Valii Sabıkı Abdülkadir Beyle, Jandarma Alay Kumandanı Hamdi Bey başbaşa vererek mütecasir oldukları gayrikanuni ve keyfi muamelelerinden havalii mezkûrece elim tesirler bıraktığından bu gibilerin şimdiye kadar mesul

edilmediklerinden berveçhiâti mevaddın Dahiliye Vekâletiyle Umum Jandarma Kumandanlığından müstaceliyetle sualini talebederiz.

Madde 1. — 1336 senesinde Dersimliler tarafından iltizam edilen Harput'un Miyadin, Çölemek ve saire kurası âşarında yapmış oldukları yolsuzluktan dolayı Elâziz valii esbakı Mazhar Müfid Beyle, maan azledilen Harput kazası kaymakamı Rüşdü ve Dişidili Nahiyesi Müdürünün vali Abdülkadir Bey tarafından tekrar aynı mahallerde istihdamlarındaki hikmetin ne olduğu?

Madde 2. — Dişidi Nahiyesi Takım Kumandanı Mülâzım Abdülâziz Efendi tanzim ettiği sahte evrakla Dersimlilerle muhabere ettiği bahanesiyle Harput'un Hozik karyesi imamı İsmail Efendiyi darp ve otuz aded madenî lira talebetmesi ve talebi vâkum merkum tarafından reddedilmesi yegâne ve henüz bülûğa ermiyen çocuğunu celbederek pederinin gözü önünde işkence ettiğinden evlâdının acısına tahammül edemiyen İsmail Efendi karye kadınlarından toplamış olduğu otuz aded kulplu Osmanlı altını vererek çocuğunu işkenceden kurtarmış, akabinde Harput'a gelerek ettiği şikâyet üzerine Harput Bölük Kumandanıca Aziz Efendinin cürmü sübut bulduğu halde Alay Kumandanı Hamdi Bey mülâzımı mumaileyhten nısıf fiyatla mubayaa ettiği veyahut bütün bütün parasız aldığı bir hayvanın hatırı için Aziz Efendiyi debboy memuru sıfatiyle Alay merkezine aldığı, bilâhara meselemin kapatılması için İzullu Takım Kumandanlığına kaçırılarak merkum İsmail Efendinin parası iade edilmediği gibi Aziz Efendinin de teçziye edilmediğinin hikmeti;

Madde 3. — O havalide namuskârlığıyla tearrüf eden Elâziz Jandarma Bölük Kumandanı Ali Niyazi Efendi bir esbabı kanuniye ve sübutiye beyan edilmiyerek Abdülkadir ve Hamdi beylerin yazışları üzerine Sürüç'e nakledilerek yerine suihalinden on ay açıkta kalan ve bilâhara Sürüç'e tâyin edilerek mevkii memuriyetine gitmekte taallül ve temaruz etmiş olan Yüzbaşı Ali Rıza Efendinin tâyin edilmesi ne hikmete mebni olduğu ve aynı zamanda Yüzbaşı Ali Niyazi Efendinin tebdilindeki esbabın Meclise beyan buyurulması;

Madde 4. — Namuskârane ifayı vazife eden Elâziz Polis Müdürü Ahmed Beye Vali Abdül-

kadir Bey tarafından ne esbaba mebni işden elçektirildiği;

Madde 5. — Elâziz'e üç kilometre mesafede vâkı Hüseyinik karyesinde mutavattın Kiği muhacirlerinden Ali Ağanın mahdumu Hüseyin ile mezunen karyesinde bulunan Halil beyindeki âdi su münazaasından dolayı mülâzım Fuat efendi kumandasında elli müteecaviz atlı ile hanesi abluka altına alınarak kadınlarına varıncaya kadar bütün çoluk çocuklarının mahfuzen götürülmek istenildiği meselesinden merkum Hâsan'ın biraderi Mehmet Emin Efendinin vâkı şikâyetine siyasi renk verdirilerek Abdülkadir ve Hamdi beylerin Adliyyeye tahakkümüyle Mehmet Emin Efendi bigayrihakkın iki ay tevkif edilmiş, bilâhara serbest bırakılmasına mecbur kaldıklarından mumaileyhin açmış olduğu hukuk dâvasını bastırmak için Elcezire Cephesi kuvvetiyle Harput havadisini Dersim'lilere bildirmiş olması bahanesiyle tahliyesinden birkaç gün sonra Merkez Ordusu Kumandanlığından Divanı Harbî Örfiye tevdii için istettirilerek mahfuzan Sivas'a götürülmüş. Üç ay kadar Sivas'ta gayri mevkuf süründükten sonra arkasından hiçbir evrakın vürudetmemesinden Divanı Harbîe memleketine gitmesine mezuniyet verilmiştir. Bigayrihakkın Elâziz'de mevkuf kaldığı iki ayla Sivas'ta sürüdüğü üç kiçeman beş mah ticaretinden alıkonulduğu gibi Sivas'a gidip gelmesi yüzünden lâakal bin beş yüz lira mutazarrır edilmesi yüzünden mumaileyhimin duymuş olduğu ezvaktan büyük bir istifade var ise Meclisi Âlinin de müstefidolması için esbab ve hikmetinin izah buyurulması;

Madde 6. — Palu Jandarma Bölük Kumandanı Mecid Efendi açığa ihraç edilerek yerine müteaddit defalar suihalinden dolayı tekaüde sevk edilmiş olan Hikmet Efendinin tâyin edilmesi, Mecid Efendinin de müddeti medide Elâziz'de süründürüldükten sonra bilâhara sevk edilmesi, Harput Bölük Kumandanı Ali Rıza Efendi sebepsiz Keban'a nakledilerek yerine Hükümeti hâzıra aleyhinde tefevvuhâtı lisaniyede bulunduğu dair evrakı olan Rüşdü Efendi Alay Kumandanlığına naklettirilmesi ve Ali Rıza Efendinin bilâhara tekaüde sevk edilmesi, Arapkir Bölük Kumandanlığına tâyin edilen Yüzbaşı Edhem Efendinin bölük kumandanlığında elyevm istihdamına

Divanı Harb kararı sâdır olduğu ve buna dair tomariyle evrak mevcudolduğu halde Alay Kumandanlığına istihdam edilmeyerek bilâsebeb Arapkir Bölük Kumandanı Hayreddin Efendinin Çemişgezek'e nakledilmesi, Eğin Bölük Kumandanı bilâsebeb ihraç edilerek yerine kendi bendegânından Alay Mülhâkı Mülâzimievvel İbrahim Efendinin tâyin edilmesiyle huku ku zâyi edilen mağdurin ile bu keyfi azil ve nasplardan Hazinenin tesviyesine mecbur kaldığı harcırahlara karşı meskûtunah geçilmesi esbab ve avamilinin beyanı;

Madde 7. — Yirmi dört katil, hane ihrakı nehib ve garattan ceman dört takım evrak ile Adliye tarafından cinayet ile mahkûm ve tevkifleri talebedilen Palu'nun Ohi karyeli Necib Ağa ile biraderleri ve rüfekasının Vali Abdülkadir bey tarafından Adliyeye tahakküm edilmek suretiyle himaye edilerek tevkif edilmeyip kasabalarda serbest gezdirilmelerindeki hikmeti hükümetin beyan buyurulması;

Madde 8. — Bu gibi gayrikanuni muamelelerden ve daha sair birçok rüesa ve memurinin keyfine uygun olmadıklarından tebdil edilerek Hazineye beyhude birçok harcırahların tesviyesine mecbur kıldığından aleyhte vâkı şikâyetlerden yine de arz edilmeyip adeta vatana mesbuk birçok hidemattan dolayı yorgun düşenler gibi istirahat buyurulması için altı ay evvel hizmetinden Abdülkadir Bey bu müddet zarfında el'an Musul Valiliği unvanıyla birinci sınıf muhassasatıyla Elâziz'de ikamet ettirilmekte ve Elâziz'de diğer bir valinin daha tâyin edilmemesinden mağdur olan mumaileyh kemakân bütün devaire tahakküm eylediği gibi ileride teşkil edilecek müfettişliklere tâyin edilecek birkaç vilâyete birden hükmü cari olacağından bahsile bendegânı vasıtasıyla kendisine aleyhtar bulunan efkârı umumiyeyi tehdidetmekte, bu gibi tehdidatına iğmazıyın edilmesiyle beraber Elâziz'de ikametine müsaade edilmesindeki hikmeti hükümetin beyanına müsaade buyurulması.

Dersim	Ergani	Dersim
Hasan Hayri	Sırrı	Ramiz
Ergani	Bitlis	Çorum
Mehmed Emin	Yusuf Ziya	Siddik

Ergani
Hakkı

Dersim
Mustafa

REİS — Efendim, sual sahibi burada yok. Onun için şimdi bu sual takriri hükümden sâkit oluyor. Sonra isterse tekrar sorabilirler.

VEHBİ Ef. (Konya) — Bundan iki ay evvel, Maarif Nazarı esbaki Şükrü Beye ne için maaş veriliyor diye Heyeti Vekile Reisinden sordum, ona cevap gelmedi. Bilâhara tekrar bir takrir ile Maliye Vekili Hasan Beyden sordum. Ona da cevap gelmemiştir. Rica ederim bunu tekidediniz cevap versinler. Cevap vermek mümkün değilse onu da söylesinler de biz de anlayalım.

10. — *Diyarbakır Mebusu Zülfü Beyin, hapishaneler hakkındaki sualine Dahiliye Vekili Ali Fethi Beyin şifahi cevabı*

REİS — Efendim, hapishaneler hakkında Diyarbakır Mebusu Zülfü Beyin bir sual takriri vardır. okunacak.

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Heyeti Celilenin malûmu olduğu üzere hapishanelerden maksat her ne sebebe mebni olursa olsun oralarda toplanan mahkûm ve mevküfları tehzibe çalışmak ve bir müddet sonra zarardan salim bir fert halinde hayatı umumiyeye iade etmektir. Bu cihetle mahpusiyet müddeti esnasında bir mahpusun sıhhati bedeniyesini idame etmek ve ruhunu tehzibe çalışmak pek tabii bir vazifedir. Halbuki elyevm hapishanelerin bulunduğu hal bu gayeleri temin edebilmekten çok uzaktır. İşgal altındaki yerlerden nakledilen mahpuslar diğer mevakiin zaten ihtiyaca kâfi olmıyan hapishanelerini doldurmuştur. Bâzı yerlerde iki yüz kişi almıyan koğuşlara yedi sekiz yüz kişi yatırılmıştır, bu haliyle hapishanelerin bir çoğu mahkûm ve mevkuf tefrik edilmeksizin bütün sâkinleri için bir maktel halini almıştır. Böyle bir izdiham içinde havadan, kâfi derecede yiyecekten ve soğuktan tahaffuz vesaitinden mahrum olarak yaşayan adamların birçoğu seri bir ölüme mahkûmdur. Böyle bir muhit ceraim erbabını tehzibedeceği yerde kaza sevki ile oraya düşen haysiyet ve namus erbabında bile einai meyiller uyandıracak bir mahiyettedir.

Memleketin mütemadi surette uğradığı nüfus boşlukları karşısında her ferdin hayatını kıy-

metli görmek icabettiği halde hapishanelerdeki acıklı ve tehlikeli vaziyete niçin tamamiyle lâkayt kaldığını Dahiliye ve Adliye Vekillerinden sual ederim.

5 Kânunuevvel 1337

Diyarbakir Mebusu
Zülfi

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Efendim, hapisaneler hakkında Diyarbakir Mebusu Zülfü Beyin takririne cevap arz ediyorum:

Mevcudolan hapisanelerin bugünkü hali hakikaten acınacak bir haldedir. Fazla söylemek istemem, hapisanelerimizin her suretle noksanı vardır.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Kendinin çıktığı Malta daha mı iyi imiş?

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (Devamla) — Hapishanelerimiz fennî bir usulde inşa edilmekten sarfınazar, ekseri yerlerde Hükümet dairelerinin bodrum katlarında bulunmaktadır. Bittabi havadan, teneffüsten ve saireden mahrum olan bu mahallerin kavaidi sıhhiyeye katiyen gayrimuvafık olduğunu itiraf etmek lâzımgelir. Mamafih hapisanelerimizin bu hali yalnız bugüne mahsus birşey değildir. Eskiden beri maatteessüf böyle bulunmaktadır. Mütâadid defalar bunların ıslahına teşebbüs edilmişse de bütçenin ademikifayesi dolayısıyla bir muvafakiyet hâsıl olamamıştır. Filvaki bugün mevcudolan hapishaneleri ıslah etmek, fen dairesinde bunları yeniden inşa etmek ve bugünkü kavait ve nazariyata göre hapisaneler vücuda getirebilmek için bütçeye beş, altı milyon liralık bir meblâğ ilâve etmek lâzımdır. Hapisaneler tarzı inşa dolayısıyla bu mehaziri câmi olmakla beraber hapisanelerde bulunan mahpuslar da maatteessüf gıda itibariyle de şayanı merhamet bir halde bulunmaktadırlar. Filvaki hapishanedekilere bir ekmek tayını verilmektedir. Hattâ bâzi yerlerde para verilemediği için onun bile tedarikinde müşkülât çekilmektedir ve belediyelere müracaat edilmekte ve belediyelerden hapsanelere ekmek verilmektedir. Bugünkü muayyenat tahsisatı bütçede (450) bin liradır. Bu para bittabi gayrikâfidir. Eğer daha fennî bir surette gıdalandırılmak lâzımgelirse hiç olmazsa bu tahsisatı bir buçuk milyona iblâğ etmek lâzımdır. Bu da bütçe

meselesidir. Yoksa baklava ile besliyecek değiliz. İnsani bir surette muamele etmek lâzım. Ondan başka hepsenelerin masarifi müteferrikası ki mualecat esmanı, tenvirat, teshinat ve saire gibi hususata sarf olunur. Bu da gayet cüzi bir miktardadır. (365) hapsene itibariyle her hapseneye vasati olarak ayda (19) lira isabet etmektedir. Bununla tenvir, teshin, mualece ve saire gibi bir şey ikmal etmek imkânı yoktur. Mahpuslardan hasta olanların yine şeraiti sıhhiye dairesinde hapsaneler civarında yapılacak olan ufak hastanelerde tedavilerine dikkat etmek bugünkü şeraitle gayrikabildir ve gayrikâfidir. Bunun için yeniden inşaata da imkân yoktur. Bundan başka gardiyan meselesi vardır. Malûmuâliniz Hapsaneler Nizamnamesi mucibince bir defa cinayetle mahkûm olanlar müferit mahallerde bulunacaklar, maznun olanlar ayrı bir yerde bulunacaklar, birbirleriyle temas etmeyecekler, halbuki ekseri yerlerde hapsaneler yalnız bir koğuştan ibarettir. Bileümle erbabr cerain aynı yerde bulunmaktadır. Bu da şayanı ıslahıtır.

Sonra şabiemret çocuklar diğerleriyle beraber bulunuyorlar. Bu da hapsanemin ademiistiabı yüzünden vâkı oluyor Maatteessüf buna da riayet etmek mebalığın azlığı hasebiyle gayrikabildir

Ondan sonra kadın hapsaneleri; bunlara da ekseriyetle gardiyan tahsisatı verilemiyor. Bunların gardiyanı jandarmalardan ibarettir. Binaenaleyh jandarmaların kadınlara gardiyanlık ifa etmelerinden ne gibi mahazir tevellüdeceğine dair uzunuzadıya tafsilâta hacet görmüyorum. Eğer muntazam ve mükemmel ve bugünkü nazariyatı cezaiyeye muvafık surette hapsaneler vücuda getirmek Meclisi Âlice matlupsa bittabi bunun da masarifatına katlanmak lâzımgelir. Binaenaleyh evvelâ düşünülecek şey bütçe meselesidir. Mamafih elden geldiği kadar bunların ahvaline dikkat ediyoruz. Daha ferahlı olan yerlere sıkı olan yerlerden naklediyoruz. Maatteessüf bu da imkân dairesinde yapılabilir. Matlubolan ıslahat imkân haricindedir.

ZÜLFÜ B. (Diyarbakir) — Şu cevapları kâfi gördüm. Bütçe geldiği zaman bu hususta uzunboylu sözler söyleriz ve encümen onun ıslahına baksın.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Hapsanele-
rin ıslahı hakkında Operatör Emin Beyin zan-
nedersem bir takriri vardı. Bendeniz de bu yol-
da bir teklifte bulunmuştum. Zannedersem Ma-
yıda bu takrir verilmişti.

REİS — Encümenededir, ahırız.

SALÂHADDİN B. (Devamla) — Hapsane-
lerde bulunan adamları beslemeye muktedir ola-
madığımız için bunları çalıştırmaya uğraşmak
lâzımdır, efendim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Bir su-
al soracağım.

REİS — Efendim, olmaz ki, siz sorunca di-
ğerleri de soracak.

Şimdi efendim Besim Atalay Beyin Evkafı
Celâliyye dair bir takriri var. Sekiz aydır en-
cümenden çıkmadı diyor. Nizamnamei Dahili
mucibince hakkıdır. Rica ederiz, bir an evvel
encümenenden çıkarsınlar.

SIRRI B. (İzmit) — Efendim; encümenler-
den bendeniz de şikâyet ediyorum. Kanunu
Esasi Encümeninde birçok evrak vardır.

4. — *Müdafaai Milliye Vekâleti elindeki hay-
vanlardan telef olanlar hakkında tahkikat icra
edecek olan heyetin intihabı*

REİS — Efendim; Müdafaai Milliyedeki
telef olan hayvanatın müsebbiplerini tetkik için
bir heyet intihabına karar verilmişti. Heyeti
Âliyeniz buna müsaade buyursanız, Maarif
Vekâleti Tahkik Heyeti gibi bunu şubelerden
intihabettirelim. Muvafık görüyor musunuz,
efendim? (Muvafık, sesleri) şubelerden intihabı
kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul
edilmiştir. Kur'a ile üç şubeye yazarız.

11. — *Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Beyin, An-
kara Vilâyetine ve Belediyesine dair sualine Da-
hiliye Vekili Ali Fethi Beyin şifahi cevabı*

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Belediye ve
Vilâyete ait bâzı mühim şeyler için sualım var-
dır. Vekil Bey onlara cevap versin.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstan-
bul) — Efendim; cevaplarına hazırım.

REİS — Efendim; arzu ederseniz Dahiliye
Vekili Bey cevaplarına devam etsin. (Devam
etsin, sadaları)

B. M. Meclisi Riyasetine
Ankara Vilâyetine ve Belediyesine faideli

bir varlık verdirebilip verdiremeyeceğinin Da-
hiliye Vekâletinden sual ve şifahen cevap ita
olunmasını teklif ederim.

12 . XII . 1337

Bolu

Tunalı Hilmi

12. — *Ertuğrul Mebusu Necib Beyin, Anka-
ra şehrinin temizliğine dair sualine Dahiliye Ve-
kili Ali Fethi Beyin şifahi cevabı*

Riyaseti Celileye

Süahiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekâleti
Celilesine 18 Teşrinievvel 1337 de havale bu-
yurulan takririme el'an cevap gelmediğinden
hususatı âtiyenin Dahiliye Vekâleti Celilesinden
sualine müsaade buyurulmasını rica ederim.

1. Hükümeti milliyenin tasavvurat teced-
düdat ve icraatına mikyas ve miyar olması lâ-
zım gelen Ankara'nın tanzifat, tathirat ve tan-
zimatı sıhhati umumiye ve şerefi millî ile alâ-
kadar olduğundan vilâyet ve belediye ifayı va-
zifeye davet ve icbar ediliyor mu?

2. Enzarı yâr ve ağyara mâruz caddeler,
sokaklar, meydanlar, yangın yerleri, mezarık-
lar, mezbele yığımları ve lâşelerle doludur.
Umumi abdestane ve lâğım olmadığından bura-
lar telvis ediliyor. Bu halin devam edip gitme-
si muvafık mıdır?

3. Kışlık pastırma için yüzlerce gebe inek,
koyun ve keçi kesiliyor, serveti umumiyeye dar-
be değil midir?

4. Ankara'da işletilmesi kabil üç hamam
varken bu kadar kesafeti nüfusa mukabil yal-
nız birinin teftiş ve kontrolsüz bir halde işle-
mesi muvafık mıdır? Halkın ihtiyacı ve sıhhati
namına diğerlerinin de açılması esbabının istik-
mali vazife ve şerefi Hükümete mugayir mi-
dir?

5. Ankara Vilâyeti Sıhiye Müdiriyeti ve
Belediyesi bu işleri yapamaz mı? Hususiyle te-
mizlik, masarifi değil vâridatı mucip bir iştir.
Meselâ: Halkın nezafetle mükellef tutulması,
hilâfında hareket edenlerin cezayı nakdilere
mahkûmiyeti gibi.

26 Teşrinisani 1337

Ertuğrul Mebusu

Necib

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İs-
tanbul) — Tunalı Hilmi Beyin takriri muah-

hardır. Ondan evvel bu mesele hakkında Ertuğrul Mebusu Necib Bey tarafından bir takrir verilmiştir. Onun hakkında cevap vereceğim. Zannedirim bu keyfiyet Tunah Hilmi Beyi de tatmin edebilir.

ÂTIF B. (Bayazıt) — Vali hakkında da diyor.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (Devamla) — Vali hakkındaki suali bendeniz de anıyamadım.

REİS — Şimdi sorarız kendisinden efendim.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Efendim belediyeler malûmuâliniz Meclisi âlinizde müzakere edilmekte olan Nevahî Kanunu mucibince müstakil bir hale ifrağ olunmak istenildi. Hükümetin müdahalesinden âzade bir halde bırakılmak isteniyor. İnzibat, nezafet, sıhhiye, adliye, orman bekçiliği vazâifi nasıl nevahiye taksim ve tevzi olunuyorsa belediyeler de aynı veçhile bu istiklâlden ve hükümet işlerinden âzade ve kendi işleriyle doğrudan doğruya işgal etsin, gibi bir esasa doğru yürütülüyor. Bu esas bugün Meclisçe kabul edildiği halde burada yine belediyenin icraatından ve sairesinden dolayı Dahiliye Vekiline sual teveih olunursa Dahiliye Vekilinin aynı zamanda belediyelere müdahale etmek salâhiyeti de arzu ve talebolunuyor demektir. (Gürültüler).

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Vekil Beyefendi! Belediyeye dair sual değil, Dahiliye Vekili valinin merciî olmak dolayısıyledir. Halbuki belediyeye müdahale eden validir. Belediyeye nezaret edecek yine validir.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Anladım efendim. Valinin de belediyeye olan hakkı müdahalesi öyle gayrimahdut değildir. Efendim her halde bu hususta verdiğiniz takriri nazarı dikkate aldım ve belediye dairesinin bu bapta cevabı vardır, okumak mecburiyetindeyim. Çünkü Ankara Belediyesini müdafaa etmek zannedirim müşküldür. Bütün zevahir aleyhindedir. Fakat belediye meclisinin de, riyaletin de bu bapta söylyeceği şeyler vardır. Bütün talebettiğimiz icraatı yapabilmek vesaiti maddiyeye mütevakkıftır. Bu noktâi nazardan kendilerinin cevabını aynen okumaklığma müsaade buyurunuz.

Huzuru sâmiî vilâyetpenahiye

Hükümeti milliyenin tasavvurat, teceddüdat ve icraatına mikyas ve miyar olması lâzimgelen Ankara'nın tanzifat tathirat ve tanzimatı ancak belediye bütçesinin icraatı mutasavvere ile mütenasip bir dereceye ifrağ ve irtikasına mütevakkıf olduğu basit bir meseledir. Bütçemiz ise alâkadar makamatın malûmu olduğu üzere pek dûn hattâ teceddüdat ve tasavvurat ile değil, halihazırın tanzim ve idamesine bile gayrikâfidir. Hükümeti milliyemizin merkezi olmakla iktisabı şeref eden Ankara'nın sekenei asliyesine; memurun, misafirin mensubini askeriye gibi inzıمام eden binlerce nüfus adedi ile mütenasip ve mütezayit bir surette Ankara Belediyesine birçok vazâif ve masarîf tahmil etmiş ve fakat veznesine, varidat kısmına bir santim bile ilâve etmemiştir. Yangın yüzünden harabezar bir hale inkılâbetmiş, taraf taraf muhacirin ve efradı askeriye ile dolmuş ve her an cadde, sokaklarında yüzlerce vesait ve hayvanatı nakliye dolaşmak mecburiyetinde bulunmuş olan bir şehrin bu kadar az vesait ve meblâğla bihakkın tanzif ve tanziminin kabil olamayacağını herkes teslimde tereddütmez. Şehrin dâhil ve haricinde, muhtelif muhallâtta görülen lâşeler kıtaatı askeriye ait vesaiti nakliye hayvanlarından külli yevmin vukua gelen telefattan neşedilmektedir. Halkın bu hususta dahli yoktur. Bu lâşelerin defninde belediye âzami faaliyet ve masraf ifasından hiçbir zaman hâli değildir.

Sabahtan akşama kadar tathir ettiği mahal ve civarını ferdası günü yine lâşelerle dolmuş görmekten herkes müteazzi ve müstekidir. Sıhhati umumiye ve nezafeti belde ile alâkadar olan şu mahzurun katiyen ref'i hakkında istirhamat devairi aidesince maalesef is'af edilmemektedir. Beldede, ekseri mahallâtta umumî lâğım mevcuttur. Kesafeti nüfusun lâğımlara tahmil ettiği sikleti çekemiyen aksamı da mütemadiyen tamir etilmektedir. Cevami, mesacir, medaris gibi mahallâta asker ve muhacirin ikame ve iskân edilmek mecburiyetine binaen esasen aptesanesi olmıyan bu gibi ikametgâhlara lüzum ve vücubu müsellemler olan helâların dairei aidesi tarafından inşa edilmemesi bittabi civarının telvisatını mucibolmaktadır. Aptesanesi mevcut mahallerde ise sekenei-

öteden beri aptesane de def'i zarurete ünsiyet etmiyen ve kendilerine muhaceret vasfının itlakı caiz olmiyan efrat ve eşhastan müteşekkil olmasına binaen kumandan ve alâkadar memurları tarafından meni ve teeziye edilmiyerek nazarı lâkaydi ile görülmesi ikametgâhlar civarının ve mezarlıkların telvisini intacetmektedir. Koyun ve keçi etinden pastırma yapmak memleketimizce gayrimutadolup bu iki nevi hayvanat yalnız ihtiyacı yevmî için kesilir. Gerek bunların ve gerekse pastırmalık sığır hayvanatı kablezzebih pazar yerleriyle salhanede baytar tarafından muayeneye tâbi tutularak damızlık hayvanatın men'i zebhi hakkındaki kanunun ahkâmı tatbik edilir. Ankara'da işletilmesi kabil üç hamamdan birisi işletilmektedir. (Karacabey) hamamını, birkaç sene evvel iskân edilen ve şiddeti burudetten kendilerini muhafaza mecburiyeti karşısında kalan muhacirin aksamı ahşabiyesini tamamen yakmak suretiyle tahribetmişlerdi. Musakkafatı vakfiyeden olan mezkûr hamam mütevellisi ile Muhacirin Müdiriyeti arasında tekevvün ve tahaddüs eden bedeli icar ve zarar ve ziyan dâvası kırtası muamelâtta yakasını kurtaramamış ve hamamın bir kat daha harabisini bâdi olmuştur. Ahiren Ankara'da Evkaf Müdiriyeti tarafından bir seneden beri zaman, zaman tamir edilerek kabili istifade bir hale getirilmiş ve ciheti askeriyeye tarafından tathir merkezi ittihaz olunarak efrat ve zâbitanı askeriyeye tahsis edilerek eylevm işlemekte bulunmuştur. Diğeri ki, (Şengül Hamamı) namıyla mâruftur. Birkaç ay evvelisine gelineye kadar işlemekte idi ise de mutasarrıfının İstanbul'da olması hasabiyle emlâki metrûke meyanına intikal ettirilmiş, müzayede ve ihalesine müteferri muamelâtı resmîye ifa ve ikmal edilmişse de kazanda icra dilen tamirat hitama reside olduğu takdirde upuma küşade bulundurulacaktır. Ankara Belediye Heyeti kanunun kendisine tevdi ettiği vazai fi ifa ile meşgul ve derecesini de müdiriktir. Bilhassa tanzifat ve tathiratı belde, programının birinci maddesini teşkil eder. Meclisimiz her zaman ve her hususta temizliğin aneak masarifi ile kabil olacağı kanaatini perverde eder. Buna binaen bütçesinin nisfına karip miktarını tanzifat masrafına tahsis etmiş ve bu daire dâhilinde sarfı mesaiden hiçbir an hâli kalmamakta bulunmuştur. Cezayı nakdî ahzinden maksat belediyeye varidat temini değil, hilâfî tenbihat hareket eden kesânın evamiri mevzuaya inkıyadın

temin ve mütecasiri olduğu efali gayrimakbulenin, gayrimakbulenin tekerrürünü meni ve tahzir den ibaret olduğu zehabındadır. Gereği belediye meclisinin hakkı kazası, kabahat derecesindeki efale inhisar ettirilmek suretiyle tahdidedilmiş ve bu ise yalnız yüz kuruşa kadar cezayı nakdiye istilzam etmekte bulunmuştur.

F'ailin mahkûm olacağı cezayı nakdî fiilinin belediyeye tahmil ettiği masarifi tahririye ile tekabül etmediği çok defa vâkidir. Çünkü paranın kuvvei icraiyesinin derecesi âmmece malûmdur. Kezalik hilâfî tenbihat hareketle kendisine temin ettiği menafîi maddiye ve şahsiye, mahkûm olacağı yüz kuruş cezayı nakdînin birkaç derece fevkinde olduğu cihetle fiilinin tekerrürüne esbabı mâniyai kaviye teşkil etmemekte, binaenaleyh matlup fevaid istihsal edilmemektedir. Ezcümle kontrolsüz işlemekte beyaniyle vesilei muahaze teşkil eden hamam da bu kabildendir. Müstecirinden alınacak yüz kuruş cezayı nakdînin varidatı yevmiyesine nazaran müessir ve mucibi intibah olamıyacağı tabiidir. Belediye mefhumunun delâlet ettiği mütenebbih ve vâsi vazai fi karşısında heyetinizin ibraz ettiği faaliyet; varidat ve kuvvei icraiyesindeki zafiyet yüzünden maalesef takdir olunamıyacak bir şekle inkilâbetmekte ve hattâ istiknahi hakikat lûtfunda bulunmıyan bazı zevatı bile dairenin hikmeti vücudu hakkında iradı suale mecbur kılmaktadır. Binaenaleyh belediyede görülmek istenilen noksanii faaliyetin esbabı; intiyacı belde ile mütenasip menabii varidata ademimalikiyet, vesaiti maddiye tedariğinde harbin ihdas ve tevlidettiği müşkülât, icraat ve tasavvuratını sahai fiiliyata vaz'ına hadim olabilecek kuvvei teyidiyeden mahrumiyet gibi başca üç esas ile hulâsa edilebilir. Binaenaleyh her zaman ve her yerde rehavet ve ataletinden şikâyet bir itiyat hükmüne girmiş olan bilûmum belediyeler; imar ve tezyini memleket ve sair hususat gibi mükellef olduğu vazifesinin azamet ve vüsatiyle mütenasip ve ihtiyacı belde ile mücadelede muktedir vesaiti nakliye ve halkın ruhunda hâkim ve müessir olabilecek bir kudreti kanuniye ve icraiye ile teşhiz edilerek mühim bir unsuru idare haline ifrağ edildikten sonra ihsası mevcudiyet ve ibrazı faaliyet edemiyen her hangi bir belediye meclisini ve heyeti idaresini tenkid ve muahaze ve hattâ ataletle melûf olanları hittebdil ehline tevfi zi umur menafii âliyei memleketin istihdaf ettiği gayeye vü-

sul için eslemi tarik olduğu mütalâası meclisi beledi kararıyle arz olunur, olbapta ferman.

8 . XII . 1337

Ankara Belediye Reisi
Ali

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (Devamla) — Fîlvaki efendiler belediyenin bugünkü vâridatı kendisinden talebedilen vazai fi ifaya gayrikâfidir. Bundan elli beş sene evvel konulmuş olan Cezayi nakdî Kanunu vardır ki, o kanun mucibince bir mütecasirden bir beşlikten, beş beşliğe kadar cezayı nakdî almır. Bugün beş beşliğe kimse ehemmiyet vermiyor. Bunun için hilâfî tenbihat harekâta herkes cüret ediyor. Cezayı nakdîlerin hiç olmazsa beş misline iblâgını teklif ediyorum. Adliye Vekili ile de bu hususta anlaşılmalıdır. (Gürültüler) bu hususta tanzim edilen kanun lâyihası henüz Meclisimize gelmemişse yakında gelecektir. Kezalik...

BİR MEBUS BEY — Mahakim cezaları beş misline iblâğ edildi.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (Devamla) — Bendenizin birtakım teklifleri vardı. Zannedirim bâzı mebus arkadaşlarımın da buna dair bâzı teklifleri varmış. Bunlar Dahiliye veyahut Kavanini Maliye Encümenindedir; orada müzakere olunuyor. Bir an evvel çıksın ve belediyeleri biraz daha teşhiz edelim, kendilerine iktidar verelim; ondan sonra kendilerinden vazife bekliyelim. Belediyelere para vermedikten sonra kendilerinden vazife talebetmek âbestir. O zaman vazifelerini yapmıyacak olurlarsa muheze doğru olur, efendim. Fakat şimdi belediyenin mevcudolan vâridata göre bir bütçesi vardır. Tanzifat için şu kadar, inşaat için, yol tamaratı için şu kadar para ayırmıştır.

ÂTIF B. (Bayezid) — Belediyenin bankada parası vardır.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (Devamla) — Elbette parası vardır. Parası vardır diyerek vazife tahmil ve talebetmek - zannedirim ki - haksızlıktır. Belediyenin bankada parası varsa ona göre de bütçesinde karşılık olarak masrafı vardır. Belediye Meclisi karar vermiştir; bu suretle muamele eder.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgad) — Belediye, vazifesini lâyikiyle icra etmek için vâridat arıyorsa ilk yapacağı şey, herkesi kendi evinin önünü süpürmeye icbar etmektir. Bir devlet büt-

çesi gibi vâridata malik olmak için bu suretle hareket etmek lâzımdır.

REİS — Buyurun, Necib Bey.

NECİB B. (Ertuğrul) — Efendim, gördüm ki, sualime cevaptan gayrı bir şey söylediler. Eski tas, eski hamam.. Biz belediyeden geniş caddeler, kâşâneler, mamureler istemiyoruz. Yani bir şeyler yapmasını istemiyoruz. Yalnız «Temizlik» istiyoruz. Müslümanlıkta bir lâf var, malûmuâliniz eski ve yamalı giyenler tayibedilmez, fakat kirli gezenler tayibedir. Sonra nezafet immandandır, diyoruz. Buna karşı Ankara Belediyesi nasıldır? Bendeniz bu Ankara şehrinin temizliği ile, manzarasıyla bütün milleti âlâ kadar gördüğüm için söylüyorum. İptidada bir insanın ne olduğunu ve elinden ne iş çıkacağını bilmek ve ne tabiatta olduğunu anlamak için onun ikametgâhına bakarlar. Bizim makarrı idaremiz, bizim milletimizin tükenmez tarihi âsariyle dolu bu Ankara'nın manzarası her halde bizim hakkımızda iyi bir hüküm verdirmez. Benim fikrimce Ankara'da belediye olmasaydı hiç şüphesiz şimdikinden daha iyi olurdu. Bakarsınız en mutena caddeler pislik içerisindedir. Hariçten gelen, giden düşer. İnsanın ilk defa gözüne ilişecek caddelere belediyenin tanzifat arabaları birtakım müzahrefat döküyor. Ta istasyondan Koyunpazarı'na kadar giden caddeye bakın, belediye tanzifat arabaları, pislikleri aşikâra meydana çıkarıyor. Onlar yerinde dursaydı belki bu kadar muzır olmazdı.

BESİM ATALAY B. (Kütahya) — Reis Bey deveye sormuşlar ki, boynun ne için eğridir? Nerem doğrudur ki, demiş.

NECİB B. (Ertuğrul) — Şimdi efendim müdahale meselesi, bendenizce eğer halk hükümeti böyle şeyleri onlara tamâmiyle terk etmiş olsaydı o işlerin istediğini yapar, istemediğini yapmazdı. Ben bundan bir şey anlamam. Yapılması lâzımgelen şeyleri daha yüksek makam yaptırır. Fakat bunu da mazur görüyorum. Hepimiz ve bütün kâinat kavanini tabiiyeye merbuttur ve onun tahtı tesirinde bulunuyor. Kavanini tabiiyeden Atalet Kanunu mucibince her cisim bulunduğu hali mi muhafazaya sâididir? Meselâ bir insan temizse, temizlik harekâtını, pisse pislüğünü yapmaya sâidir. Kavanini tabiat bunu iktiza eder. Meğer ki hariçten bir kuvvet müdahale ede. İşte biz de bu hali de-

ğıştırmek için haricî kuvvetin müdahalesini kabul edelim. Çünkü umum memleketin şeref ve haysiyetidir. Bize gelen yâr ve ağyar bu hali görürse şüphesiz ona göre hükmünü verir. Bir insan bulunduğu mahalli tanzim edemezse başka ne iş yapabilir? Efendim her işin mercii nihaisi burası olduğu için bu mesele de şüphesiz burada mevzuubahsoluyor. Biz belediyenin vazaifini burada mevzuubahsetmek istemiyoruz. Vaktimizin buna sarf ettirilmesini arzu etmiyoruz. Fakat ne çare ki umumun sıhhatini alâkadar eden bir meseledir.

MUSTAFA B. (Karahisarî Şarki) — Biz de buraları pisletiyoruz. Belediyeye ne kadar para verdik?

NECİB B. (Devamla) — Sıhhat meselesi, ahlâk meselesi... Mezarlıkların haline bakınız. İnsan ecdadının defnedildiği yere hürmet etmezse nasıl olur? Velhasıl bendeniz varidatın noksanlığından dolayı bu işlerin yapılmadığına kaani değilim. Eğer varidatın hüsnüistimalini bilseler biraz iyi olur ve varidat da bulurlar. Belediye intihabatına yakından vâkıf olan bir zatın dediğine göre intihabatta gözetilen şeyler, halkı ezmiyecek, cezayı nakdî almıyacak adamlar intihabedilmiş. Zaten bu adam da o suretle intihabedilmiş.

ÖMER MÜMTAZ B. (Ankara) — Yalandır.

NECİB B. (Ertuğrul) — İşte eseriniz meydanda, siz efendim bu halinizle iftihar ediniz her şey meydanda, pislik meydanda, olan iş meydanda.. Şimdiye kadar belediyenin bir eseri faaliyetini görmedik ve bir niyet dahi görmedik. Her halde Dahiliye Vekâletinden istirham ederim. Vilâyeti bu işle alâkadar etsin ve umumun alâkadar olduğu Ankara şehrinin temizliğine, nezafetine dikkat etsin.. Sözüm bu kadar..

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Meclisi idareye benzedik.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Belediyeğe ait müzakere burada cereyan etmez ve burada böyle sual sorulmaz. Burada mevzuubahsolacak şey bütün belediyelerdir. Bütün memleketin belediye teşkilâtından niçin bahsetmiyorlar, efendim? Varidat yokmuş; badehu tetkik olunur. Bu burada mevzuubahsolur mu rica ederim? Başka teşkilât yapsınlar.

SIRRI B. (İzmit) — Yahu! Bu kadar şey

görülüyor mu? Neden insafsızlık ediyoruz? İnsanların yürüyeceği yollarda hayvanlar ve arabalar geçiyor.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Bu işlerle biz uğraşacaksak o halde meclisi idarenin vazifesi nedir? Vilâyetin vazifesi nedir?

REİS — Belediyelerle tabî Dahiliye Vekâleti alâkadarlır. Onun için Dahiliye Vekâletine bir sual tertibedilmiştir. Dahiliye Vekili de cevap veriyor. Suale sahipleri kendi suallerini izah ediyorlar. Lüzumu var, yok olmaz efendim. Buyurun beyim, söyleyin rica ederim.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Arkadaşlar! Milletimin Ankara'ya bahsettiği tarihî şeref ve milli payitaht olmak itibariyle bilhassa bir seneden beri devam eden belediye ve valilik meselesinin bugün neticelenmesi hasebiyle evvel emirde Allahıma istinadederek bahusus Büyük Millet Meclisindeki arkadaşlarıma güvenerek kürsüye çıkıyorum. Bu kadar çirkin, fakat esası son derece rahmani olan bir meseleyi bugün halletmek için bir hüsnü itimad olmak üzere elimce bir mübarek mecmua alıyorum. Ve dilime bir mübarek Hadisi Şerifi doluyorum. Hadisi Şerifte vârid olduğuna göre meal şudur: Mesçitlerinizi, camilerinizi sadé ve basit, fakat şehirlerinizi; mamur ve ziynetli yapınız buyuruyorlar. Ankara, bu tarihî, millî Ankara, bu Türkiye mukadderatının mübeşşiri olan, beşiği olan Ankara götünüz ne haldedir? Silinmez bir leke halinde bulunan bu Ankara'nın içerisi efendiler bu dakikada nurani bir hal alacak.

YAHYA GALİB B. — (Kırşehir) — Yani Ankara'yı yaptırıcaksın. Allah razı olsun.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Elime bir Hadisi Şerif geçti. İstirham ederim, söze pek mânevi bir şeyle başladım. Kemali huşu ve huzu ile dinliyelim. Bu Hadisi Şerife nazaran arkadaşlar müminin son bir savabı vardır ki o da (müminin ayağına eza eden bir şeyi kaldırım üzerinden alıp yol kenarına koymaktır.) Ne vakit ki bu Hadisi Şerifi gördüm. Yarabbim dedim; inşaallah bunu mükemmel bir surette Türkçeye tercüme ettirelim ve her belediyenin kapısı önüne aslı ile beraber tercümesini hakkettirelim. Fakat maatteessüf bu nasibolmadı. Arkadaşlar intihabat esnasında Düzee'de bulunuyordum. Sebülürreşad mecmuasının bir nüshası elime geçti. Zaten, esasen ruhum ezelden aklımmın erdiği

günden beri ben şeriatımı o kadar ulvi bilirim ki ulemamız, fukahamız kılı, kırk yarmışlardır. Sebilürreğad bu nüshasında namını burada zikretmekle müftechir bulunacağım. «Ahmed Nazmi» imzası ile ve «İslâm ahkâmı medeniyesi» unvanıyla bir makale gördüm. Her satırını okudukça kendimde bir başka coşkunluk hissettim. Fakat maatteessüf ahvali İslâmiye karşısında bulunduğunu anladığım vakit utandım. Efendiler Ankara Belediyesi karşında buldukça ve Hadisi Şeriflerimizi, fakihlerimizin fetvalarını, imanlarımızın sözlerini gördükçe ve Ankara Belediyesine bakdıkça büsbütün utanıyorum. İslâmiyet, biz Müslümanlara bu kadar ders versin de bizi bu kadar gaflet içerisinde gark etmek, bir zulmet ve cehil içerisinde boğulurcasına, inadedercesine Ankara'yı bu halde nasıl bulduruyoruz? Arkadaşlar Allah'a hamedediyorum ki, ilk teklif bana nasiboldu. Arkadaşlar; Ankara Belediyesi kendisini temizledikten sonra ona bir nümunei zafer olmak üzere Şer'îye Vekâleti vedaatıyla, Ankara Müftülüğü delâletiyle bu makale esasınca bir risale vücuda getirilecek, bu risalenin balâsına da şu yazılacaktır.. (Ankara Belediyesinin Türkiye belediyelerine İstiklâl armağanı) bu risale belediyelere meccanen gönderilecek (gürültüler) Müslümanca kendimizi tahattur ettikten sonra gelelim valimize ve Belediye Heyetimiz hazıratına.

NUSRET Ef. (Erzurum) — Şahsiyat yoktur Hilmi Bey.

ZÜLFÜ B. (Diyarbakir) — Sahibi sual beş dakikadan fazla söz söyleyemez, Nizamnamemiz sarıhtır.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Eğer Nizamnamede öyle bir esas varsa bendeniz de evvel emirde vekil beye yalnız şu noktada dokunmak isterim ki; belediyeler müstakildir, belediyelere kimse müdahale edemez, buyurdular. Şu halde acaba müdevven kanunlar ne oluyor? Bunları kim neşretti?

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Öyle bir şey demedim.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — İkincisi cezadan bahsettiler, (beş beşlikten ne çıkar?) Dediler. Ceza yerin dibine geçsin. Onu çekeceksek cehennem dibinde çekelim. Cezadan hayır umuyoruz. Cezadan hiç menfaat hâsil

olur mu? Hiç cezanın getireceği varidat bir dişin koğuna sığışacak kadar bir şey temin edebilir mi? Şimdi bahse gelelim. Demek ki şimdi vekil beyden ayrılıyor. Efendiler hakikaten takririm gayetle müphemdir. Ankara vilâyetine ve Belediyesine faideli bir varlık verdirip verdiremeyeceğini Dahiliye Vekâletinden soruyorum. O kadar müphem ki: Ne kadar açıkça o kadar da hakikatte anlaşılmaz bir surettedir. Arkadaşlardan biri diyor ki; Ankara Belediyesi var mı?. Var arkadaşlar! Fakat faideli bir varlık gösteremiyor. Muzır bir varlık gösteriyor. Şu halde evvelâ eğer dinleyecekseniz bir varlık gösterdi mi, göstermedi mi? Buradan bahsedeceğim.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Şahsiyata girişmiyelim, rica ederim.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Beyler, Sakarya Harbinin en coşkun günlerinde Refet Paşanın şu kürsüden tebliğ ettiği veçhile kağnılar dört günde Samsun'dan cepheye cephane yetiştirmeye koşarken şurada Yahşihan'da Koca köylüler aç kalıyorlar; ekmezsiz, parasız kalıyorlar ve oranın mubarek kumandanı makamı vilâyetten telefonla istirham ediyor. Diyor ki: Köylüler, kadınlar hattâ çocuklar açtırlar, biilâçtırlar. Müsaade ederseniz ben elimdeki ekmekten onlara tevzi edeyim, yarın yevmiyeleri, ücretleri kendilerine tevzi edilirken mahsubunu iera ederiz. Efendim makamı vilâyet, bu büyük askerinin bu küçük teklifine zâhiren küçük fakat hakikatte pek büyük âlicenabane bu teklifine ne cevap verse beğenirsiniz?. Ot yiyerek gelsinler... (Gebersin, kahrolsun öyle adam sesleri) (Lânet olsun öyle valiye, sesleri) (Gürültüler)

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Reis Bey vali eğer böyle demişse hemen azli lâzımgelir. (Devam, sadaları) (Gürültüler)

Dr. ABİDİN B. (Lâzistan) — Reis Bey usulü müzakereye dair söyleyeceğim.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Daha geçenlerde bir iki ay evvel... (Şiddetli gürültüler, patırtılar)

YUSUF ZİYA B. (Bitlis) — Belediye ile vilâyetin birbirine ne şümülü vardır? Sual belediyedir.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Katiyen belediyeden değil takririm. Ankara belediye ve vilâyetine demişimdir, takririm öyledir. Efendi-

ler! Hapsanede lekelihumma çıkıyor. Ne belediye ve ne de vilâyet vazifesini görüyor. Efendiler Çankırıkapısına gidelim. Orayı mânevi gözlerimizle görelim. Bundan yirmi beş gün evvel zavallı fahişelerden yedisi frengi veyahut diğer bir hastalığa müptelâ oluyor. Bir doktor bunları hastaneye gönderiyor. Diyorlar ki, yerimiz yoktur, bunları kabul edemeyiz. Makamı vilâyete müracaat ediliyor. Buyuruluyor ki; hastanenin idarei hususiyeden yedi yüz küsur lira alacağı vardır. Hem o geçmiş alacaklarımızı vereceksiniz ve hem göndereceğiniz hastaların ücretlerini tesviye edeceksiniz. Ve illâ göndermem diyor. Efendim mesele Müdafaai Milliye Vekâletine, Sıhhiye Vekâletine ve Belediyeye aksediyor. On beş gün bu iş sürünüyor. Fakat o fahişeler nerede bulunuyor? Efendiler; sizin genç kardeşlerinizin, genç oğullarımızın gittikleri yerlerde bulunuyor. On beş gün o yedi fahişenin hastalığı ile bu kadar Müslümanın oğlu, geneci belki de ihtiyarı, askeri zehirleniyor.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Kerhane lâzımdır, diyenlere söyle.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Affederseniz o başkadır. Efendiler! Bu bir cinayeti sıhhiye değil midir? Nihayet on beş gün sonra ne Müdafaai Milliye'nin «aman ben bakayım» demesine kulak veriliyor. En nihayet Polis Müdürü yetince o kadınların üstünde başında, ceplerinde kaç kuruşu varsa bu paralar alınıyor. Elli kuruş yevmiye ücretle hastaneye yatırılıyor. Allah razı olsun. Fakat ilâve ederim. Efendiler; bu fahişelerin her birinden ayda belediye dört lira Temettü Vergisi alıyor. Efendiler Ankara'da kuduz illeti başgösteriyor. Hattâ bilmem doğru mudur? Bir zavallı hastanede kuduruyor. Geç kalmış olduğundan katiyen tedavi edilemiyor. Kaçıyor. Bilmem aslı var mı? Bırakalım o ciheti. Efendiler bu kuduz meselesi için şöyle deniyor, böyle deniyor. Nihayet otuz liralık bir masraf gösteriliyor, bununla birtakım zehir alınacak, köpeklerin şüphelileri zehirlenecek, temizlenecek.

OSMAN FEVZİ Ef. (Erzincan) — İstanbul'da köpekleri öldürdünüz de koğulduk.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Kuduzu öldürsünler efendim.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — O başka bir meseledir. Onu karıştırmıyalım. Şer'an da,

kanunen de sizce ihtilâf varsa - ki bence katiyen muhtelefünfih bir mesele değildir - katiyen bu böyledir. (Küllü muzırrün yuktel) dir. Valinin bu meselede gösterdiği varlık nedir sorarım? Efendiler bana bu takriri verdiren sebebi anlatayım. Belediyenin hüsnüniyetinden bahsedeceğim. Şu Karaoğlan Çarşısından geçtim. Caddenin süpürüldüğünü gördüm. Şaştım, hayret ettim, inanamıyordum. Efendiler katı bir çamur, süpürge ile nasıl süpürülüyor? Demek ki, bu belediye hüsnüniyetini bile hüsnüsüretle tatbika muvaffak olamıyor. Ertesi günü yine caddeden geçiyordum. Efendim ne göreyim, bu sefer de çukurları toprakla dolduruyorlar. Artık dayanamadım. Dedim ki şurada horasana benzer topraklar, duvar yıkıntıları var. Ondan koyun, bir de taş getirin. Hüsnüniyet eseri olan paranın beyhude yere gittiğine bu bana delil oldu ve bu mesele bana bir seneden beri vermek istediğim bu takriri verdirdi. Efendiler bu küçük şeyler bazan büyük büyük neticeler gösterir. Bu iki küçük misal misillü birçok şeylere tesadüf edersiniz. Meselâ Belediye verdiği cevapta diyor ki; lâğımlar kuvvei tahammüliyesini aşmıştır, birçok yerlerde bozuluyor. Birçok yerde bozulduğuna hiç şüphe yoktur. Şuradan Darümuallimine giderseniz küçük bir evin kendisine mahsus helâsının hususi çukurunun meydana çıkmış muzahrafatını belediye yine göremiyor.

ZÜLFİ B. (Diyarbakir) — Efendim nizamnamenin 112 nci maddesi sarihtir.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Nizamname meselesi değil, bu efendiler, bu, gayei mukaddeseye taallük eden bir meseledir. Eğer gayeye taallük etmeseydi bu takriri vermezdim.

LÜTFİ B. (Malatya) — O salâhiyeti biz kaldırmıyoruz. Heyeti Umumiye dinlemek istiyor.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Efendiler belediye şuradan geçen sene büyük bir cadde açtı ve müteakıben bıraktı. Niçin başladı ve neden bıraktı? Belediyenin orada büyük bir potu vardır. Her gün göze çarpıyor. Her gün Ümmeti Muhammed'in ayağına, dizine çarpıyor. Belediye onları niçin kaldırmıyor. Ben imar istemiyorum efendiler; sonra efendiler ben de bir zamanlar kaymakamlıkta bulunmuştum. Müddeti vazifem esnasında katiyen imaratta bulunmadım. Belediye benden son derece memnu kaldı.

Yine o kaldırım ve lâğımdan, yani hüsnüniyetin beceriksizliğinden bahsediyorum. Yani bu misallerimle belediyenin ehliyetsizliğini ispat edeceğim. Yine o caddenin yaya kaldırımından birgün büyük bir taş arabası geçmiştir. Bunu sordum ve öğrendim. Meğer bu taş arabası belediyeninmiş. Bu arabamın üzerinde on sekiz yaşında bir çocuk zebani gibi başını sallıyarak ve hayvanlara kırbaşa vurmak suretiyle hayvanları kudurturcasına yürüttü. Ve taşın birisini yıktı.

EMİR Pş. (Sivas) — Hilmi Bey mesele kâfidir.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Arkadaşlar size bir misal daha getireceğim.

REİS — Müsaade ediniz efendim. Nizamname hakikaten bir suale karşı beş dakikadan fazla müddet vermiyor. Bizse yarım saatten beri bıraktık, söylediniz. Beyler sözüne devam etmesini arzu ediyor musunuz? (Gürültüler)

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Efendiler istirham ederim, Darümualliminin önünde belediye geçen sene umumi helâlar yaptırmaya teşebbüs etti.

EMİR Pş. (Sivas) — Efendim, bunlar malumu ilâm kabilindedir.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Müsaade ediniz efendim. Geçen sene o helâları yaptırmaya başladı. Şimdi inşaatı kesti. Ameleyi kaldırdı. Efendiler; bu öyle belediye ki: Bugün altmış yedi gayrimüslimi orduya sevk etmekten kurtarıyor. Şimdi ise bunların hiçbirini istihdam etmiyor. Halbuki efendiler, bunlar taşçıdır diye ordudan alındı. Bugün bunlar Ankara'da işsiz yaşıyorlar. Belediye bunlara katiyen hiçbir iş gördürmüyor. Pekâlâ efendiler; meseleyi vicdanınıza, irfanınıza terk ediyorum. Vekil beyefendi buyurdular ki: Belediyeler müstakildir, müdahale edilmez, edilemez. Efendiler; takririmin verildiği günün üçüncü günü gazetelerde makâmı vilâyetten bir ilân gördüm. Diyor ki; her kim dükkânların önüne şunu, bunu koyacak olursa tecziye edilecektir ve cezayı nakdî alınacaktır. Bunun için üç gün müsaade. Âlâ. Bu bir kere belediyenin vazife ve salâhiyetine tecavüzdür. Tabii bu garip bir şeydir. Acaba benim takririm üzerine mi harekete geldi? Meğer yanlışmışım efendiler; o teşebbüste bulunan polis dairesi imiş. Gayrikanuni olmak-

la beraber ve belediyenin salâhiyetine tecavüz eder olmakla beraber yine Allah razı olsun, dedim. Efendiler; tasavvur buyurunuz, bir defa kendi madunu bir mafevka varlık verdim diye uğraşılıyor da bir mafevk mādununa belediyeye varlık verdiremiyor. Çünkü kendisinde varlık yoktur. Efendiler; hakikaten arkadaşlarımın dediği gibi, hangi bir derdimi, hicranımı tadedeyim. Efendiler, bu dereceye kadar varan valinin azli kararının verilmesini teklif ediyorum.

ZİYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Reis Bey, böyle bir müzakerenin cereyanı mümkün değildir.

REİS — Sual teklifi içinde böyle bir meseleden bahsediliyor.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Efendim, ikinci bir takrir takdim ediyorum. Müsaade buyurunuz. (Şiddetli gürültüler) Efendiler sualimi istizaha kalbediyorum.

REİS — Efendim, böyle; «Sualimi istizaha kalbediyorum.» demekle istizah olmaz. Esbabı mucibeli bir istizah takririni veriniz. Halbuki sizin şahsınız hesabına vekil beyin cevap vermeye mecburiyeti yoktur efendim. Sualinize cevabını verdi. Sualî kâfi görmüyor musunuz efendim? (Görmüyoruz sadaları) O halde esbabı mucibeli bir istizah takririni verirler. Sonra efendim Meclis ne hale geliyor? Celsei âleniye olduğunu unutmıyalım.

TAHSİN B. (Aydın) — Hükümetin mevcudiyetsizliğinden bıktık usandık da onun için.

DAHİLİYE VEKİLİ ALİ FETHİ B. (İstanbul) — Neden usandınız efendim?

TAHSİN B. (Aydın) — Böyle efendim.

REİS — Efendim müsaade buyurunuz.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Şubelerden üç arkadaş intihabedilecekti müsaade edin de kura çekilsin.

REİS — Efendim! Onu bilâhara Divanı Riyasetiniz yapar. Şimdi huzuru âlinizde mi çekelim?

9. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *Bolu Mebusu Şükrü Beyin, İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanununun 67 nci maddesinin son fıkrasıyla 68 nci maddesinde gösterilen mu-karretatın Memur-in Muhakemat Encümeni tara-*

fından rüyet edilmesine dair kanun teklifi ve Dahiliye Encümeni mazbatası (2/341)

REİS — Efendim Şûrayı Devlete ait bir şey vardı. İkinci defa müzakeresi vardı. Bir madde kanuniye. Birçok işler bundan dolayı kalıyor. Eğer muvafık görürseniz okuyalım. İkinci müzakeresine geçelim.

T. B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

İdarei Umumiyei Vilâyat Kanununun 67 nci maddesinin fıkraî ahresi ve 68 nci maddesi mucibince vilâyet ve elviyei müstakille Mecalisi idaresinden halkın mesalih ve muamelâtına mütaallik südur eden mukarrerattan kendilerine mutazzarır addeden alâkadarana işbu mukarreratı derece ahirede Şûrayı Devlette tetkik ettirmek hak ve salâhiyeti verilmişti. Şûrayı Devletin müteşekkil olmaması hasabıyla mercii tetkik kalmamış olmaktan naşi halkın bu misullü mesaili yüzüstü durmakta ve bundan ashabi mesalih fevkalâde müteessir bulunmaktadır. Elyevm tetkikat ifa edilmek üzere taşralardan gönderilmiş birçok idari mukarreratı muhtevî evrakın mevcut bulunmasına ve daha ziyade ukdei tehhürde kalması ve gün geçtikçe çoğalması hukuku âmmenin tedvir ve tesrii noktai nazarından münafii maslahat ve adalet bulunmasına mebni mukarreratı mephusenin tetkik ve intacı için zirde muharrer madde kanuniyenin (Memurin Muhakematına mütaallik mesail evrakının rüyetine Memur Encümeninin vazaifini mübeyyin Kanuna) zeylolarak kabul buyurulmasını arz ve teklif eyleriz.

12 Temmuz 1337

Bolu Mebusu
Şükrü

Madde müzeyyele. — İdarei Umumiyei Vilâyat Kanununun 67 nci maddesinin son fıkrasıyla 68 nci maddesinde gösterilen mukarrerat işbu encümende tetkik olunur.

REİS — Efendim! Bir tadil takriri var. Onu da okuyacağız :

Riyaseti Celileye

Şûrayı Devlet Kanununa ait madde müzeyyelenin ikinci müzakeresinde berveçhi âti tadilini teklif eylerim.

Şûrayı Devletin Memurin Muhakematına mütaallik vazaifin sureti ifası hakkındaki 4 Temmuz 1337 tarihli Kanuna zeyildir.

Şûrayı Devlete ait vazaiften kanun teffizi Büyük Millet Meclisine, imtiyazata mütaallik mesail Nafia ve Adliye ve İktisat encümenlerinden mürekkep bir heyete ve vazaifi sairesi 4 Temmuz 1337 tarihli Kanun ile teşkil kılınan Şûrayı Devlet Tetkik Heyetine tevdi edilmiştir. 28 Kânunuevvel 1337

Canik Mebusu
Ahmed Nafiz

NAFİZ B. (Canik) — Efendim gayet kısa arz edeceğim. Geçen defa da burada izah eylediğim veçhile Şûrayı Devletin bâzı vazaifi resmîyesi muallâkta kalmıştır. Ve biz Memurin Muhakematına aidolan kısım için bir encümen teşkil ettik. Diğerine bir merci yoktur. Bugün vekâletlerde bu hususa dair birçok evrak mevcuttur. Şu madde kanuniyenin şu suretle tadil edilmesi için bir tadilname takdim ettim. Onda malûmuâliniz Şûrayı Devlete ait bir tefsir maddesi vardır. Şûrayı Devletin bu vazifesi halen Büyük Millet Meclisi müstemirren inikadettiği için Meclise intikal etmiştir. Fakat bu kanunen tadil ve tesbit edilmediğinden maddeye bu fıkrayı ilâve ettim. Yani tefsir Büyük Millet Meclisine aittir. Sonra tetkik meselesini diğer mesail gibi Tetkik Encümenine versek Tetkik Encümeninin işleri bütün bütün kabarcak. Saniyen imtiyazat meselesi, diğer mesailer nazaran fevkalâde ehemmiyetli olduğundan İktisat, Adliye ve Nafia Encümenlerinden mürekkep üç encümenin heyeti umumiyesinden mürekkep bir heyete tevdi edilir. Gerçi bu pek çok görünüyor, fakat encümenlerde malûmuâliniz, ekseriyet beş kişi ile olabilir. Üç encümende ancak on beş kişi ile tetkik edilebilir. Sonra Şûrayı Devletin vazai fi sairesi vardır. Bunları da meşgul olan Tetkik Encümenine tevdi ediyorum. Şu halde Şûrayı Devletin vazaifinden muallâkta hiçbir şey kalmamış olur. Geçen gün arz ettiğim gibi, bu encümenlerin de vazaifi hitam buluyor. Kanunen Şûrayı Devletin vazai fi mevcuttur. Binaenaleyh bunun da tâyini lâzımdır. (Kâfi, sesleri)

ESAD B. (Lâzistan) — Efendim, Dahiliye Encümeninin teklifinde 67 - 68 - 135 nci maddeler gösteriliyor. İdarei Umumiyei Vilâyat Kanununun ikinci maddesinde şu karar vardır. Her iki vilâyet arasında tahaddüs eden ihtilâfatı hal ve fasletmek için her iki vilâyetin encümen âzaları birleşecek, bir karar verecek ve kararı eğer

meclisi umumi kabul etmezse o vakit Dahiliye Nezaretine yazılacak ve orada tetkik olunacak, diye kayıt vardır. Bu mesele ondan hariç bırakılıyor. Binaenaleyh bu meselenin de ilâvesiyle beraber Memurin Muhakemat Heyetine tevdiini teklif ediyorum. Nafiz Bey buyurdu ki. Tetkik Encümenine verilsin. Esasen encümenin vazifesi ancak Şûrayı Devlet Mülkiye Dairesinin Heyeti Umumiyesine aittir. Muhakemat Dairesi vazifesi ni gören dokuz kişiden mürekkep bir heyettir. Onun ismine de Memurin Muhakemat Encümeni deniyor. Halbuki kabul ettiğiniz kanun mucibince diğer on beş kişiden mürekkep bir heyet vardır ki, Memurin Muhakemat Heyetidir. Tetkik Encümeni tâbiri yanlıştır.

BİR MEBUS B. — Tetkik Heyeti on beş kişidir.

ESAD B. (Devamla) — Kanunu okursanız böyle görürsünüz, müsaade ediniz meseleyi izah edeyim. Sonra efendim Şûrayı Devletin diğer birçok vazaifi vardır. Meclisi Âli müstemirren de-

vam edeceğine nazaran, madem ki, kanun tanzim ediyor. Ledelicap kanunu tefsir edebilir. Binaenaleyh bu vazife ile tazife lüzum yoktur. Devair arasında tahaddüs edecek birtakım ihtilâfat, Hükümetle akdolunacak mukavelât meseleleri vardır. Bunlar da her halde bendenize kalırsa Şûrayı Devlet makamına kaim olan on beş kişiden ibaret heyete verilmelidir. Beriki Tetkik Encümeninin pek çok vazifesi vardır. Memurine ait birçok evrak vardır. Biz yevmiye on tane evrak çıkarabiliyoruz. Sonra Hükümete gelen evrak var, onlar da encümene gönderiliyor. Şu hesapça bu derece evrak mevcutken, birçok memurin sızlanmakta iken, bir de diğeri inzımam ederse işler yüzüstü ve sürüncemede kalır. Binaenaleyh doğrudan doğruya Memurin Muhakemat Heyetine tevdi edilirse hiçbir mahzur yoktur. Bunun için maddenin tadilini teklif ediyorum.

REİS — Efendim, ekseriyet kalmadı. Cumar-tesi içtima etmek üzere Celseyi tatil ediyorum.

(Saat : 5,35)

